

MISEL IN DELO

KULTURNA IN
SOCIALNA REVIIJA

V S E B I N A

Samospoznanje // AL. ZALOKAR: Osnove zdravstvene
politike // DR. M. KENK: Vpliv stroškov na razvoj
konjunktore // A. LAJOVIC: Pravo, sodobnost in
kasacija.

O B Z O R N I K

Dr. Niko Županič (Inko) // Španija, Sredozemlje, Balkan
(Dr. B. Vrčon) // Notranjepolitični pregled (—bv—) //
Bolnišnice in zdravstveni pregled (Z) // Brezposelnost
učiteljskega naraščaja (Inko)

P O R O Č I L A

O prevratni dobi na Primorskem (L. Č.) // S. Žečevič:
Siromaštvo Jugoslavije (S. B.) // Drobline

* L. III * 1 *

L J U B L J A N A 1 9 3 7

Misel in delo izhaja vsak mesec 1. številka - januar 1937

Redakcija zaključena 18. januarja 1937

Naročnina letno 60 Din, za pol leta 30 Din, za četrletno 15 Din
Posamezna številka 6 Din, dvojna 12 Din

Uredništvo in uprava v Ljubljani na Gosposvetski c. 4/I.
Poštnočekovni račun: 16.602

Revijo ureja uredniški odbor: dr. Stojan Bajič, dr. Lavo Čermelj,
dr. Fran Spiller - Muys in dr. Alojz Zalokar

Izdaja in zalaga

Tisk jugoslovanskih naprednih akademskih starešin
v Ljubljani r. z. z. o. z. (Predstavniki dr. Alojz Zalokar)

Tiska Narodna tiskarna d. d. v Ljubljani (Predstavniki Fran Ježan)

Obvestilo uprave.

Priložili smo vsem izvenljubljskim naročnikom poštnočekovne položnice. Kdor je že plačal naročnino, naj ne smatra tega za opomin, druge pa prosimo, naj poravnajo naročnino. Pri ljubljanskih naročnikih se bo zglasil naš inkasant osebno.

Uprava sprejema tudi naročila za originalno vezavo v platno in z zlatim napisom za Din 25.

Tiskovni sklad za »Misel in delo«

Prijatelji naše revije so ustanovili pri njeni izdajateljici tiskovni sklad, da omogočijo reviji večji obseg, a da bi revija ne bila prisiljena povečati bremen naročnikom.

Prosimo vse, ki morejo v današnjih razmerah še kaj žrtvovati za kulturni napredek, da podprejo revijo s prispevki v tiskovni sklad. Prispevki naj se pošiljajo na poštnočekovni račun:

št. 16.602, Tisk jugoslovanskih naprednih akademskih starešin
v Ljubljani, r. z. o. z.

SAMOSPOZNANJE

Kadar se človeku najslabše godi, se najraje vdaja zapeljivim sanjarijam. Bajno bogastvo strica iz Amerike bo prineslo blagostanje, doslej nepriznane in neuveljavljene sposobnosti mu bodo pomogle, da se povzpne med prve kulturne, politične ali gospodarske odličnjake. Pod težkim pritiskom neugodnih razmer človek najlažje izgubi smisel za realne možnosti, precenjuje samega sebe in se zaganja za cilji, ki so tako daleč, da jih z normalnimi sredstvi ni mogoče doseči.

Tako psihološko razpoloženje obvladuje tudi naše slovensko javno življenje. Živimo v težkih časih. Naš delavec paberkuje pod mizo bogate inozemske industrije, naš kmet ne more vnovčiti pridelkov, ki mu jih daje njegov gozd, naš mladi inteligent ne more izkoriščati svojega znanja; dani so vsi pogoji za sanje o izobilju, veličini, ugledu, sijajnih zračnih gradovih. V tem položaju so mikavne pravljice o socialističnem raju v bodočnosti in so privlačna gesla o gospodarski, kulturni in državni avtarkiji.

Kdor bi si drznil s stvarnim opominom prebuditi sanjače in pokazati, kaj smo in kaj lahko dosežemo, bi vzbudil splošno nevoljo. Kajti človek, ki se mahoma vzdrami iz prelestnih sanj, navadno ni židane volje. Knjiga poslanca Zečeviča o »Siromaštvu Jugoslavije« je marsikomu podrla pretirano samozavest. Knjiga o vprašanju slovenskega gospodarskega in kulturnega siromaštva bi naletela na ogorčen odpor pri vseh tistih, ki so zaverovani v svojo in svojega naroda veličino.

Realistično gledanje na položaj pa ne sme voditi v nasprotni ekstrem. Problem malega števila, ki nas že stoletja boli, dejstvo gospodarske odvisnosti, ki ga je Jugoslavija še podčrtala, namesto da bi ga bila zbrisala, dejstvo nepopolnega kulturnega izživljanja: vse to nam ne bi smelo omajati poguma in nas vreči v defetizem. Obe ti dve napaki sta nas že od nekdanj slabili. Ali se zasanjamo v nedostopne višine, ali pa obtičimo v duhamornem kompleksu manjvrednosti. Najti srednjo pot, realno pot, to je naš problem.

Na dlani je, da rešitev tega problema po vsej naši vzgoji in naši narodni tradiciji ni lahka. Posebno težka je v sedanjih časih, ko moramo priznati, da tam, kjer smo iskali pomoči za reševanje tega vprašanja, nismo našli pravega razumevanja. Nesposobna uprava je zaostрила nasprotja, ki so obstajala med posameznimi jugoslovanskimi narodnimi deli, težnje po politični premoči, ki so sicer temeljile na nekaterih državnihistoričnih dejstvih, toda jih ni ublažila ideja skupnosti, enakopravnosti in enakovrednosti, so izigravale strankarska nagnjenja na škodo medsebojnega sporazumevanja. Tako smo morali

priti do tega, da niti največje samozatajevanje ne more več z uspehom ugovarjati vsem onim pritožbam, ki jih slišimo z vseh strani, od Hrvatov, Slovencev, Vojvodincev, Bosancev. Stiska je tako velika, da se marsikdo zasanja v izolirano in avtarkično Slovenstvo, Hrvatstvo, Srbstvo ali celo »prečanstvo«. In stiska postaja še večja, ker čim dalje bolj izginja smisel za realne možnosti. Pri tem odštejmo vse ono, kar se vriva s tuje strani, od plačane demagogije in inozemskega nasprotnika; že domača psihološka pretiravanja zadostujejo, da se notranje v vedno večji meri odbijamo.

V svojih »Problemih malega naroda« je Abditus l. 1918. ugotovil, da »je narodni pritisk rodil dva ekstrema (v slovenskih srednjih stanovih): narodne renegate — ljudi, ki jim je materialna korist nad vse — in pa tako zvane narodne mučenike — ljudi gorkega čustva«. Tudi danes je pod vplivom nezdravih razmer še vedno upravičena razdelitev na ta dva tipa. Prvi je tip Slovenca, ki zaradi svojega sanjarskega gledanja prehaja v defetizem in nazadnje ne vidi več drugega kakor samega sebe in svojo dobrobit, drugi pa je tip Slovenca »gorkega čustva«, ki se naslaja ob primerjavi slovenske kulture z Atenami in Firenco. Ta tip je v resni nevarnosti, da mu trdo življenje s surovo silo podere papirnate ideale in ga tako potisne v zagrenjenost, ki tudi danes še lahko povzroči subjektivni občutek narodnega mučeništva. Toda že pred vojno je poleg teh dveh predstavnikov živel še tretji tip Slovenca, tip realista, ki je z Župančičem izmeril daljave. Tudi danes so še med nami možje, ki gledajo svet tak, kakršen je, ki so daleč proč od renegatstva ali nemčurstva in prav tako daleč od jalovega zagrenjenega slovenskega mučeništva.

To je tip slovenskega človeka, ki nam je prav v teh časih posebno potreben, ko nas sile razmer priganjajo, da mečemo v žrelo nezdravega upravnega moloha kmetско gospodarstvo, da se tresemo za usodo slovenskega združništva in da se pogrezamo v politično nemoralo.

Slovenska inteligenca ne more najti prave poti v nacionalnih in kulturnih vprašanjih. Mali naš človek pa je v teh smereh realist. Dobro ve, kje so meje njegovih travnikov in kako se onegavi s sosedi. Ta realizem ga je v preteklih časih ubranil renegatstva, v katero je padalo njegovo izobraženstvo, in ga je obvaroval precenjevanja samega sebe. Ostal je zdrav in s tem se je ohranil.

Preprosti človek si je za sanjavi del svoje nature izbral drugo področje. Prav gotovo je, da esktrerno katoličanstvo našega malega človeka ni samo plod verske propagande, ampak da je veren izraz njegovega notranjega bistva. Čuti živo potrebo, da iz vsakdanjih stisk in nadlog upira pogled tja, kjer bo njegova veljava prav taka kakor drugih pozemeljskih mogočnikov. Ni zadosti, da slovensko versko čustvovanje razlagamo samo s pripadnostjo alpskim rodovom, s socialnim položajem in z zgodovinskim razvojem; vse posebnosti našega katoličanstva, njegovo izredno moč, njegovo udarnost,

njegovo trdoživost si moremo do konca razložiti le, če upoštevamo tudi psihološko utemeljene težnje naroda, ki je majhen po številu in nima zunanega zgodovinskega sijaja. V bedi in pomanjkanju sanja inteligenca o olimpskih kulturnih višinah, preprosto ljudstvo pa o verskih utehah. Premišljujoči realistični protestantizem se pri nas ni mogel ukoreniniti, mistično katoličanstvo se je razmahnilo.

Nacionalna neuravnovešenost našega izobraženstva in verska predanost preprostega ljudstva imata svoje vire v istih osnovnih lastnostih. V kritičnih časih se pokaže, kako sta škodljivi pravemu narodnemu uveljavljanju. Ko so germanizatorični valovi najvišje kipeli (Koroška, Štajerska, Trzič, Domžale, Litija, Jesenice), se je velik del inteligence vdajal defetizmu; ko so nam pripadle najtežje naloge, spraviti v sklad slovenske, hrvatske in srbske interese v smislu jugoslovanstva, je versko naziranje skušalo vcepiti ljudstvu samoslovensko misel, češ da je obenem katoliška.

Notranji boji med pretiravajočim srcem in omalovažujočim razumom so nam že često prizadejali mnogo škode. Po prevratu nam sanjavost ni znala zbrati udarnih čet za obrambo jezikovnih mej in ni zmogla dati slovenskemu Celovcu kruha. Pozneje smo na ljubo neuresničljivim sanjam izgubili še Wilsonovo črto.

V kovačnici današnjih dni se kujejo usodni dogodki. V notranjosti prihaja jugoslovanski koncept napredne inteligence v peripetije, v inozemstvu vzplamtevaajo zublji fatalnih konfliktov. Ali bomo kakor Levstikov ubežni kralj sanjali ob robu prepada? Sanjski »Carujem« naj se umakne realističnemu »Vidim«.

ALOJZ ZALOKAR:

OSNOVE ZDRAVSTVENE POLITIKE

Naša država je morala takoj v začetku napeti vse sile, da je spravila v sklad, kar so prinesle v novo enoto združene pokrajine izpod prejšnjih različnih državnih uprav. To so oteževale neugodne posledice, ki jih je zapustilo dolgotrajno vojskovanje. Posebno težke so bile razmere na zdravstvenem polju. Vojna je prizadejala mnogo škode narodnemu zdravju. Prva zdravstvena naloga Jugoslavije je bila zato ta, popraviti nastalo škodo. Obenem s tem pa je bilo treba graditi temelje, na katerih naj bi se v bodoče razvijalo narodno zdravje. S kakšnim uspehom je Jugoslavija to nalogo vršila, se danes težko točno presodi. Če obvisimo samo na podrobnostih, se nam lahko zgodi, da zaidemo med one, ki pojejo slavospeve, ali pa med one, ki ne vidijo nikjer ničesar dobrega. Da se temu izognemo, je treba preiskati, katere misli so vodile jugoslovansko zdravstveno politiko, s kakšnimi težavami se je morala boriti in katere sile je uporabljala. Morda bo s tega

splošnega stališča ocena lažja in obenem pravičnejša. Morda bo potem tudi lažje začrtati si program za bodočnost.

I.

Doba, v kateri se je Jugoslavija rodila, je prinesla novih idej za zdravstveno delo. Pred vojno je skoro neomejeno vladalo načelo, da se mora zdravstveno delo urediti po humanitarnih nazorih, ki so zahtevali, da naj služi zdravstvena skrb v prvi vrsti telesni dobrobiti posameznika. Pod vplivom tega gledanja so stale zlasti bolnišnice in praktično delo zdravnikov. Za javno zdravstveno službo so bila merodajna spoznanja, ki so slonela na dognanjih splošne higijene. Preprečevanje in omejevanje nalezljivih bolezni, higiena zraka, vode, prehrane, obleke itd. so tvorili vsebino njenega dela. Metode tega dela zdravstvene službe so bile take, da jim je popolnoma ustrezala oznaka »sanitetno-policijska služba«. Koncem preteklega stoletja in zlasti tekom svetovne vojne se je polagoma dvigal upor proti tem starim načelom. Znanost je odkrila, da mnogi bolezenski pojavi pri posamezniku kakor pri večjih socialnih skupinah izvirajo iz socialnih okolnosti. Deloma na podlagi sociološko dognanih odnosov med socialnim stanjem in boleznijo, deloma na teorijah, ki jih je propagiral marksistični socializem, se je dotedanja higiena obogatila z novo panogo, s socialno higieno ali medicino.

Socialna medicina ne vidi več posameznika kot predmet svojih študij in svojih skrbi neposredno, marveč se obrača na kolektiv in hoče s študiranjem kolektivnih bolezenskih pojavov ter s socialnim pobijanjem (socialna terapija) bolezni povzdigniti zdravstveno stanje ljudstva. Socialna medicina sama ni istovetna s socializacijo medicine, pač pa je dala pobudo za novo orientacijo medicinskega dela v pravcu socializacije. S socialnimi ukrepi naj bi se uničili škodljivi vplivi. Z njimi bi se torej preventivno obvarovalo zdravje, dočim so starejše medicinske šole obravnavale skoro izključno le vprašanja, kako naj se nastale bolezni zdravijo — kurirajo. Socialna medicina je prvenstveno preventivna, dočim je bila medicina, ki je pred njo obvladovala javno službo, predvsem kurativna. Higiena, kakršna je že poprej usmerjala javno zdravstveno službo, se je izpopolnila s socialno higieno in s tem je postal poudarek preventivnosti še močnejši.

To je bilo nekaj novega in to novo so morala upoštevati tudi nova jugoslovanska zdravstvena prizadevanja.

Skoro istočasno so se začela v medicini uveljavljati načela, zasnovana na novih spoznanjih biologije. Z rastočim pomenom nauka o dednosti je pridobivala priznanje rasna higienika ali evgenika, ki je dokazovala, da se dá splošno zdravstveno stanje naroda dvigniti le na ta način, če se s primernimi ukrepi pospešuje podedovanje dobrih in zadržuje nastajanje slabih lastnosti, oziroma bolezenskih nagnjenj. Tudi rasna higiena ni delala več s stališča za posameznika, marveč je zajela višjo enoto — narod. Postala je nacionalna.

Obe smeri — socialna in evgenična — se obračata na kolektiv in puščata ob strani posameznika. Obema skupno je stremenje, da skrbita samo po socialnih oziroma nacionalnih skupinah tudi za individualno zdravje. Posameznik jim je sredstvo, s katerim hočeta stvoriti mogočno in zdravo višjo enoto, nacijo ali socialno skupino. Humanitarno usmerjena medicina je videla pred seboj v prvi vrsti iz bolni izvirajoče posameznikovo gorje, socialno in evgenično opredeljena medicina pa se trudi za prospeh višjih socialnih oziroma bioloških skupin. V takem pojmovanju tičijo neke trdote za posameznika in se skrivajo ideološki motivi za nasprotje med individualno in kolektivno medicino.

Socialno medicinske nazore sta jela pri nas propagirati dva zdravnika, ki imata še sedaj važno vlogo. Med Srbi je temu pravcu posvetil globoko znanje in klasično pero profesor dr. Milan Jovanović - Batut, prvi dekan beograjske medicinske fakultete. Že tačas, ko je kot mlad zdravnik prejel poziv, naj pride v Črno goro organizirat zdravstvo, je bil prežet z idejami, ki jih je šele pozneje obsegla socialna medicina. V Beogradu si je poglobil in razširil poznavanje domačih razmer in se aktivno udeleževal dela za napredek srbske higienske kulture. Hrvatska nam je dala dr. Andrijo Štamparja, poznejšega dolgoletnega načelnika ministrstva za narodno zdravje. Kot mlad zdravnik je l. 1919. publiciral v zagrebški »Jugoslavenski njivi« serijo člankov, ki so izšli tudi v posebni brošuri.¹ To malo delce obsega v bistvu ves program, ki ga je pozneje izvajala naša zdravstvena politika. Že v tem delu so poudarjena načela, porojena iz duha socialne medicine in namenjena za ideje vodnice jugoslovanskega zdravstvenega programa. Vsebinsko in ton Štamparjeve knjižice razvidimo že iz kratkih citatov. »Insuficience današnje zdravstvene politike in socialne higiene ne prihajajo od tod, da morda ne poznamo v podrobnostih vsega, kar bi jo moralo voditi, ampak od tod, ker je naša morala individualna in ne socialna. Vse se danes presoja s stališča individualne morale, ki v glavnem niti ni morala, ampak njej popolnoma nasprotna. Ta etika je posledica slabega gospodarstva, ki smatra za glavno nalogo intenzivno ekonomijo z reči, dočim o ekonomiji z ljudmi ne vodi nobenega računa. Individualna morala je naredila iz etike samo mešanico različnega pojmovanja brez ozira na splošne ljudske norme... Namesto socialnega pojmovanja je prišlo čisto individualno, to pa je v največji meri ovira racionalni zdravstveni politiki... Zdravstvena politika bo postala najbistvenejši del narodne politike, ekonomija s stvarmi bo zamenjala ekonomija z ljudmi in nacionalno ekonomijo ekonomija z nacijo. Zdravstveni budžet se ne bo gibal v mejah pomoči bolnikom, ampak bo v nezasluteni višini investiran v korist ljudskega materiala, ki bo postal glavno središče narodne skrbi... Zdravstvena politika

¹ Dr. Andrija Štampar, O zdravstvenoj politici. Zagreb, 1919.

je pri nas šele v povojih, doslej je bila samo kurativne in nikdar preventivne prirode. Zdravniki so bili redno samo zdravniki posameznikov, nikdar pa družbe in naroda. Upravno zdravstvo se je dušilo v samih formalnostih brez globljega smisla za sodobne probleme. Zdravniki ne bodo smeli ostati samo v svojih bolnicah, ordinacijah in sterilnih uradih, ampak bodo morali stopiti v javno življenje in se boriti za ideal prave zdravstvene politike, smatrajoč jo za najvažnejši del splošnega narodnega življenja.«

Leto poprej, l. 1918., je v Sloveniji izšla poljudno pisana knjižica, ki je poskusila zanesti modernejše pojmovanje zdravstvenih nalog tudi na naša tla. Njen naslov je bil »O ljudskem zdravju.² Poglavlja iz socialne medicine«. V bistvu je slonela na izsledkih socialne medicine, vendar se je gibala bolj v nacionalni in biološki miselnosti. Zbudila je nekaj zanimanja, toda globljih brazd ni zorala, ker se je praktična zdravstvena politika vodila iz Beograda po nekoliko drugačnih principih. Zdi se, da je knjiga izšla prezgodaj, ker je naša znanstvena in publicistična javnost šele v zadnjem času začela intenzivneje študirati probleme, ki so bili že tedaj načeti. Padanje števila porodov na primer, na kar je knjiga kot prva opozorila, se šele danes obravnava v naši znanosti (Zwitter in drugi).

Skoro istodobno so se torej oglasili pri Srbih, Hrvatih in Slovencih zdravniki, ki so napovedovali novo orientacijo skrbstva za ljudsko zdravje. Vojne in povojne razmere so kričale po novih smereh. Saj so bile vojne izgube težke in nove socialne razmere nevarne za narodno zdravje.

Zdravstvene ideologije so se pretiravale v različnih smereh. Hotele so prepeljati vso politiko in se povzpeli na višino svetovnega nazora, po vzoru nekaterih ameriških pokretov. Dr. Bogoljub Konstantinović³ takole povišuje zdravstveno politiko: »Zdravstvena politika obsega po takem pojmovanju dva namena: visoki etični cilj in zdravstveno napredovanje naroda. Prežeta mora biti z globokim občutjem resnice in razumevanjem pravice, pravilnim presojanjem koristnosti in socialnim pojmovanjem vseh problemov. Taka zdravstvena politika pomeni najvišjo državno politiko, ki ustvarja srečo in blagostanje vsega naroda, ker docela omogoča duhovni in telesni razvoj vseh članov družbe. Česar niso mogle doseči številne vojne, razne religije in filozofski sistemi, četudi so želeli in se trudili, to bo dosegla tako zamišljena zdravstvena politika, obsegajoča socialno-medicinsko delovanje v celoti, kajti samo ona more izpolniti težnje in napore prave sodobne zdravstvene politike.«

Takim in enakim nazorom je ustrezala borbenost socialnomedicinskih doktrin. V mnogočem nas spominjajo te zahteve na biološke in rasne nauke, ki si jih je usvojil nemški narodni socializem.

² Dr. Alojz Zalokar, O ljudskem zdravju. Poglavlja iz socialne medicine. Založila Tiskovna zadruga v Ljubljani, 1918.

³ Dr. Bogoljub Konstantinović, Socialna medicina. Scientia. Beograd, 1932.

II.

Izsledki iz novih zdravstvenih smeri so morali nujno preobraziti tudi nazore, ki so dotlej vladali glede mesta, katerega naj bi zdravstvo zavzemalo v državni in lokalni upravi. Javno zdravstvo se je dotlej običajno priključilo notranjemu ministrstvu kot odsek ali oddelek, ker je pač prevladovalo mnenje, da je zdravstvo samó poseben strokovni del splošne notranje uprave. Čim pa so nazori socialnih medicincev pridobivali več ugleda, se je javno zdravstvo povzpelo do politično važnih strok. Zdravstvo je postalo politikum. V skladu s tem so se v inozemstvu in pri nas organizirala posebna ministrstva za narodno zdravje. Pri nas smo imeli tako ministrstvo od ustanovitve države pa do l. 1929., ko je ponovno izgubilo svojo samostojnost in se priključilo k resoru za socialno politiko. Iz stanovskih ter deloma iz strokovnih ozirav se je stavila zahteva, da mora biti minister za narodno zdravje »stručno lice«, torej zdravnik. To zahtevo so uvaževali ves čas do ukinitve samostojnega zdravstvenega ministrstva. V političnih zadevah pa strokovnost nima odločilne veljave; zdravniki, ki so vodili samostojno ministrstvo, se niso izbirali po strokovnih, ampak po političnih vidikih, kakor so se pozneje izbirali ministri za socialno politiko in narodno zdravje zgolj po njihovi politični kvalifikaciji, nikdar pa ne po strokovni. To prinaša s seboj politični sistem, kateremu se s strokovnega stališča lahko protivimo, a ga nobena stroka ne more spremeniti. Z njim bi se celo lahko sprijaznili, ker je koncem koncev le posledica demokratične politične miselnosti; a nezdravo je pri njem zlasti to, da se po političnih vidikih oddajajo strokovna mesta in dotirajo strokovni zavodi. Od take usode trpi medicina kakor vse druge panoge.

Na čelu ministrstva za narodno zdravje ter poznejšega ministrstva za socialno politiko in narodno zdravje so stale sledeče osebnosti: Dr. Uroš Krulj, Spasoje Piletić, dr. Slavko Miletić, Živojin Rafajlović, dr. Hamdija Karamehmedović, Derviš Omerović, dr. Aleksander Savić, dr. Dobrivoje Ger. Popović, dr. Čedomir Mihajlović, dr. Marko Kostrenčić, Nikola Preka. Od l. 1932. do l. 1935. so bili na tem mestu tudi trije Slovenci. Kdor je doma v naših političnih razmerah, kdor razume stroko in ve, kakšne razmere vladajo med zdravniškim stanom, si lahko ob teh podatkih ustvari jasno sliko o duhu, ki je gospodaril nad zdravjem našega naroda.

Ministrstvo za narodno zdravje je bilo glavni in najvišji organ za izvajanje zdravstvene politike. V njem naj bi se bila osredotočila vsa dela zaboljšanje zdravstvenih razmer. Iz njega naj bi izhajala iniciativa in njemu naj bi bila poverjena kontrola. Praksa je pokazala, da monopoliziranje zdravstva v enem samem resoru ni mogoče. Prosvetnemu ministrstvu so bile podrejene medicinske fakultete, higienski pouk na osnovnih in srednjih šolah in različne druge ustanove, ki jim je naloženo širiti zdravstveno kulturo.

Prometno ministrstvo je moralo upravljati higieno prometa in zdravljenje železniškega osebja. Tako je ministrstvo za narodno zdravje ostalo brez neposrednega vpliva na važne veje ljudskega zdravstva. V drugih področjih javne uprave ni dela, ki bi bilo namenjeno naravnost higieni, pač pa je veliko takih zadev, ki podpirajo higieno posredno. Izsuševanje močvirij služi poljedelskim namenom, obenem pa je izredno važno tudi za higieno. Vzorna živinoreja z modernimi hlevi in gnojišči je predvsem gospodarskega značaja. Toda kolikega pomena je vzgledna ureditev kmetske domačije za zdravje agrarnega prebivalstva, je jasno. Reguliranje potokov in rek, napeljevanje vodovodov so javna dela, ki jih bomo nemara še dolgo gledali predvsem z gospodarskimi očmi. Njihov zdravstveni pomen je ogromen, toda izvrševali bomo taka dela v prvi vrsti zato, da povečamo rentabilnost zemlje. Z napredkom, ki izvira iz gospodarskih motivov, stopa vzporedno napredek zdravstva. Iz tega spoznanja se lahko marsikaj naučimo.

Skrb za ljudsko zdravje je često identična s skrbjo za gospodarsko dobrostanje. Za gospodarski napredek ima ljudstvo več smisla nego za napredek splošnega zdravja. Lažje je dobiti sredstva za gospodarske namene kakor pa za zdravstvene. Pot, po kateri najlaže pridemo do zdravstvenega napredka, je indirektna pot preko gospodarskega napredovanja. Umestnejše je graditi vodovode in sušiti močvirja za to, da ljudstvu pomoremo do gospodarskega zboljšanja in s tem do zdravja, kakor pa obratno, da bi opravljali ta dela zgolj iz zdravstvenih vidikov. Niti najboljša higienska in zdravstvena propaganda ne more ničesar koristiti, če ni osnovana na gospodarskih koristih. Računati je treba z ljudsko dušo, kateri je bolj pri srcu dobičkanost živine, zemlje in gozda, kakor pa zdravje družinskih članov. Tak materializem v bistvu še ni nezdrav. Prav ima dr. Milorad Dragić, ko pravi, da je treba misliti na celega človeka in na vse njegove težnje. Te težnje da je treba usmeriti proti višji, subtilnejši in plemenitejši civilizaciji duha in telesa.

Najboljše uspehe bo zdravstvo doseglo, če prepoji z zdravstvenim duhom vse panoge javnega življenja, zlasti pa one panoge, ki so namenjene gospodarskemu procvitu. Po tej indirektni poti se bo naredilo mnogo več, nego pa po poti direktnega širjenja zdravstvene kulture. Naloga najvišje zdravstvene ustanove torej ne more biti ta, da bi združila vse delo za zdravstvo v svojih rokah, ampak ta, da prepoji z zdravstvenim duhom vse naše življenje.

V naši državi se to načelo ni dalo vedno uveljaviti. Nekatere gospodarske stroke so bile tako zaostale in so kazale tako malo smisla za obnavljanje in dviganje gospodarstva, da je iz njihove zaostalosti in neinicijativnosti grozila resna nevarnost za ljudsko zdravje. Zdravstvo je bilo prisiljeno, da je samo propagiralo in izvajalo dela, ki bi jih morale prav za prav opravljati gospodarske stroke.

III.

Ideologije, iz katerih se je dvigala stavba našega jugoslovanskega zdravstva, so v praktičnem delu naletele na velike težave. Temperament je zašel v pretiravanje na vseh straneh. Kjer bi morali iskati enotnih vidikov, smo videli samo razlike in nasprotstva. Kjer bi morali korakati vstric proti istemu cilju, smo se skregali in se razdelili v sovražne tabore. To se je zgodilo predvsem v vprašanju razmerja med kurativno in preventivno medicino. Obe ti dve veji ljudskega zdravstva sta važni in enakopravni; včasih je treba bolj poskrbeti za kurativno stran medicine, drugič pa za preventivno, kakršna je potreba, nikdar pa ne bi smeli ustvarjati med njima nepremostljivih nasprotij. Toda pri nas nismo ustvarjeni za sodelovanje. To je ena naša lastnost. Druga naša posebnost pa je, da nobenemu novemu stremljenju ne priznavamo upravičenosti in pravice do realiziranja, čeprav je dobro teoretsko utemeljeno. Preventivna medicina, kakor si jo je zamislil dr. Andrija Štampar, je bila nekaj novega. Če bi se bila hotela izvesti mirnim potom, bi bila morala ostati ob strani in čakati, da ji pripomore do veljave šele kaka večja zdravstvena katastrofa. Nekaj podobnega beleži zgodovina srbske vojne sanitete. Izredno zanimiva in odkritosrčna knjiga »Naše ratno sanitetsko iskustvo«,⁴ ki jo je uredil in izdal podpolkovnik dr. Vlada Stanojević, dokumentirano razpravlja o pomanjkljivostih srbske vojne sanitete, zaradi katerih je srbska vojska doživela težko zdravstveno katastrofo. »Tudi tu (v vojni saniteti namreč) najdemo isto devizo, ki je očitvidno splošna karakteristika te dobe, to je: samo zdraviti. To delo so tu obdajale še ožje meje. Dočim so bile v civilni saniteti vse panoge kurativne medicine približno enako primitivno organizirane, so v vojski poklanjali pozornost edino kirurgiji, na škodo drugih panog. Problem obvarovanja zdravja je bil tudi tu po važnosti v drugi vrsti. Morda bo kdo pripomnil, da so bile temu mnogo krive tedanje politične, socialne, ekonomske in druge okolnosti, zaradi česar je bilo težko dobiti potrebne kredite. Četudi se zdi ta trditv na prvi pogled popolnoma upravičena, vendar, če pogledamo v stvar globlje, takoj spoznamo, da ni popolnoma točna, kajti kakor je bilo mogoče dobiti sredstva za lečenje, prav tako bi se bila lahko dobila tudi za izvajanje nekaterih profilaktičnih ukrepov, ki po svoji važnosti in še bolj z ozirom na korist, ki bi jo imel narod od njih, nikakor ne stojijo za kurativno vejo medicinske veje. Zdi se, da je mnogo točnejša trditev, da je tu zapletenega več ozkega pojmovanja in nerazumevanja dolžnosti ter nalog, nesigurnosti glede ciljev kakor tudi pomanjkanja krepkejše volje in odločnosti. To pomanjkanje bistvenih pogojev za ustvarjanje zdrave in močne organizacije se čuti najbolj tam, od koder bi morala

⁴ Dr. Vlad. Stanojević, Istorija srpskog vojnog saniteta. Naše ratno sanitetsko iskustvo. Beograd, 1925.

prihiati, ki bi saniteto usposobila za vse naloge in — za vse dogodke. Spomnimo se samo onega primera, ko so bili nekateri zdravniki poslani v inozemstvo na specialni študij higijene in bakteriologije. Logična je misel, da so bili poslani zato, ker se je izkazala velika potreba po strokovnjakih te vrste in ker je bilo nameravano omogočiti resno delo tudi na tem polju. Toda kako so izkoristili te strokovne moči po njihovem povratku v domovino? — Porabili so jih kot trupne zdravnike! — Da niso znali koristneje in bolje uporabiti teh ljudi, ki so prebili nekaj let v inozemstvu, in sicer na državne stroške za specialno strokovno proučevanje higienskih, bakterioloških in drugih problemov, in ki bi bili mogli s svojim znanjem koristiti zlasti v razmerah, ki so bile na zelo nizki stopnji v pojmovanju in pogojih za življenje — to je zares nerazumljivo, toda na žalost resnično. Ali je treba jasnejšega dokaza za neracionalno in nespametno izkoriščanje skromnih strokovnih sil? Ali je treba prepričevalnejših dokazov za pomanjkanje smisla za organizirano delo z jasno opredeljenimi pravci in cilji?« Končno še ugotovitev iz istega dela: »125 srbskih zdravnikov je umrlo v svetovni vojni za pegavim tifusom in drugimi nalezljivimi boleznimi samo zaradi tega, ker nismo bili pripravljeni na borbo zoper te bolezni.«

Obširnejši citat iz avtoritativne knjige je bil potreben zato, da pokažem, kako zelo je bilo potrebno novi medicinski smeri udarnosti, borbenosti in vztrajnosti, če se je hotela uveljaviti. Če ne bi bila preventivna medicina pokazala toliko energije, kakor jo je, bi bili še vedno gospodarili principi individualnega zdravljenja. Borcem za novo strujo ne moremo zameriti, ako so v tem boju sempatja prekoračili meje pravičnosti in uravnovešenosti. Ekstrem nam je ljubši nego mlačni postopek. Citat je upravičen tudi zaradi tega, ker še danes doživljamo v zdravstvu podobne primere nesposobnosti za pravilno oceno medicinskih strok.

Spor med preventivno in kurativno medicino se še nadaljuje. Vsi poskusi, da bi se obe veji koordinirali, so se doslej izjalovili. V tem tiči prva težava, s katero bodo morali računati naši bodoči zdravstveni politiki.

So pa še druge težkoče, ki ovirajo razmah naše zdravstvene organizacije danes prav tako, kakor so jo v prvih letih po ustanovitvi države. Dr. Risto Jeremić,⁵ dedič prefinjene dubrovniške kulture, je v knjigi »Zdravstvene prilike u jugoslovenskim zemljama do kraja XIX veka« orisal zdravstvene razmere, kakršne so bile v naših pokrajinah pred ustanovitvijo Jugoslavije. Iz teh popisov je razvidno, kako zelo se je razlikovalo zdravstvo v posameznih predelih. Zdravstveno stanje, sanitetna zakonodaja, zdravstvene ustanove, zdravstvena služba, vse to kaže toliko pestrosti, da si lahko živo predstavljamo, kako težko je bilo vse to izvesti na isti imenovalec.

⁵ Dr. Risto Jeremić, Zdravstvene prilike u jugoslovenskim zemljama do kraja XIX veka. Izdanje škole narodnog zdravlja u Zagrebu, 1935.

Med ovirami, ki so vplivale na razvojno linijo zdravstvene politike, je treba naštetiti tudi one, ki so izhajale iz različnih medicinskih vzorcev in šol. Nemška medicinska šola, ki je dala znanje večini prečanskih zdravnikov, se v marsičem razlikuje od francoske, ki je služila za vzorec srbijanskim zdravnikom. Vpliv teh šol ni omejen samo na fakultete in na klinično medicino, marveč je merodajen tudi za gledanje na splošna sanitetna vprašanja. Razlike med nemško in francosko šolo so še poglobile neenakost nazorov, ki je bila že sama zaradi različnih upravnih sistemov in kulturnih orientacij osvobojenih pokrajin jako velika. V glavnem in še bolj v detajlnih vprašanjih se čuti ta razlika še danes. Domače medicinske fakultete so same odvisne od tujih vplivov in niso še mogle ustvariti enotnega domačega poprečja.

Inozemski zgledi so tudi sicer često dajali smer domačim organizacijam. Leta 1919. se je podala skupina jugoslovanskih zdravnikov v Ameriko proučevati zdravstvene razmere in ustanove. Med odposlanci so bili prof. dr. Gjorgje Jovanović, prof. dr. Radenko Stanković in sanitetni načelnik dr. Gjorgje Nikolić. Rockefellerjeva fundacija je izredno bogato podprla domače stremljenje in si je tako pridobila mnogo zaslug za moderniziranje našega zdravstva. Morda so domači zdravniki delali to napako, da so se preveč navduševali za tujezemske naprave ter premalo vpoštevali specifične domače okolnosti. Na marsikaterem našem zdravstvenem zavodu še danes vidimo, da je bila mera zanj vzeta po tujih modelih, ne pa po domačih razmerah in potrebah.

Beograjska medicinska sredina sama ni bila umerjena in ustaljena. Več kot deset let so bili Srbi pod orožjem, vojna jim je vzela 35⁰/₀ zdravnikov, Beograd sam je pretrpel težko okupacijo. Že poprej niso bile srbske sanitetne razmere dobre, kakor pričata dr. Milan Jovanović - Batut in načelnik dr. Vojislav Milovanović,⁶ po vojni pa so postale naravnost obupne. Na takih tleh že od začetka zdravstvena politika ni mogla dobiti zdravih impulzov in krepke podpore.

Pri razpravah o ciljnih, ki naj bi jih zasledovalo novo ministrstvo za narodno zdravje, se je iz teh lokalnih razmer pojavil predlog, naj bi to ministrstvo objelo tudi veterinarstvo in vojno saniteto, približno tako, kakor je te stroke organizirala Srbija pred sto, oziroma petdesetimi leti. Z vplivi lokalne sredine si lahko razlagamo tudi nekatere posebnosti v organizaciji in notranjem delovanju bolnišnic. Prav tam ima svoje korenine tudi napačna in nezdrava porazdelitev zdravniškega stanu po mestih in podeželju.

IV.

K težavam iz ideoloških nasprotij med kurativno in preventivno medicino so se pridružile še druge, ki izvirajo iz enostranskega ali celo napač-

⁶ Medicinski godišnjak Kraljevine Jugoslavije. Urejuje Dr. Vojislav Milovanović. Izdanje Jugoreklam k. d. Beograd, 1933.

nega gledanja na zdravnika kot nosilca zdravstvene kulture. Citat iz brošure dr. Štamparja kaže, da je po mnenju socialnih medicincev zdravnik samo individualist brez smisla za splošnost. S tem nazorom se je skladala namera, ustvariti popolnoma nov tip zdravnika, tip higienskega sanitetnega uradnika. V resnici se je v naglici forsirano stvaril kader socialnih higienikov. V zdravniškem stanu je nastal razkol, ki je mnogokrat vzplamtel v bučne debate in celo sovraštva. Zdravniki so se ustrašili nekake socializacije oziroma etatizacije zdravstva in s tem tudi zdravniškega stanu. Ugovarjali so namenu socializirati samo en stan, dočim gre vse drugo gospodarstvo še po stari liberalni poti.

Prevrat je bil nagel in često brezobziren, tako da se mu tradicionalna zdravniška miselnost ni mogla takoj prilagoditi. Šele pozneje, ko so se gospodarske razmere za zdravnike zelo poslabšale in ko so se tudi na drugih poljih pokazale tendence h kolektivizaciji, se je del zdravnikov sprijaznil z novo smerjo. Če retrospektivno premotrimo ideološka in stanovska nasprotstva, lahko trdimo, da se je grešilo intra et extra muros. Stališče, da zdravnik po svojem bistvu in po svoji vzgoji ni sposoben za kolektivno delo, je pretirano. Individualistična nagnjenja, ki jih ima vsak zdravnik, izvirajo iz psihološke potrebe, da se zdravnik čim bolj približa svojemu bolniku, ki v bolezni pač nima razumevanja za splošna vprašanja, ampak samo za svoj subjektivni položaj, za svojo bolezen. Individualni egoizem bolnika se mora hote ali nehote prenesti tudi na zdravnika. Zvrhana mera sposobnosti, zamisliti in vživeti se v psiho bolnika, ni mogoča, če je zdravnik zavzet samo za neko višjo skupinsko korist. Zaradi tega ga ne moremo smatrati za manj vrednega pri delu za splošno narodno zdravje, kajti tudi ono veliko in visoko narodno zdravje je do neke mere le vsota zdravja vseh posameznikov.

Da se pa zdravnik, ki ima opravka samo s kurativno medicino, ne bi mogel prilagoditi tudi potrebam kolektiva, je napačno mnenje. Pri ustanovi socialnega zavarovanja službujejo zdravniki, ki imajo v nasprotju s privatnim zdravnikom dvojno nalogo: najprej morajo biti individualisti, ker morajo dan za dnem zdraviti posamezne zavarovance, potem pa morajo imeti tudi razumevanje za kolektiv, ker se dá socialno zavarovanje uspešno voditi le na podlagi skupnostnega interesa. Vedno bolj se kaže, da sta ti dve nalogi združljivi. Prvotna nesoglasja se polagoma uravnavajo, zdravniki se v vedno večji meri usposabljujejo za obojno nalogo. Na isti način bi se bilo dalo urediti tudi razmerje med kurativnim in preventivnim delom, če bi bili na obeh straneh imeli dobro voljo. Kakor se drugod v življenju delajo mostovi med posameznikom in skupnostjo, tako se bo dala zgraditi tudi zveza med individualističnimi nagnjenji zdravnika in kolektivnimi zahtevami.

Zdravstvena politika je napovedala boj zdravniku individualistu. Rezultat boja ne bo poraz dosedanjega zdravnika, pač pa nastanek novega tipa, ki bo združeval potrebno mero individualnega in kolektivnega smisla.

Razmere v zdravniškem stanu so razrvane in vzbujajo ostro kritiko. Kritiki pa, ki pripisujejo neuspehe na zdravstvenem polju pomanjkanju zdravniškega idealizma, požrtvovalnosti, smisla za kulturno poslanstvo ter težnjam po lahkem zaslužku, udobnem življenju v mestih, naj bi najprej premislili, kdo je kriv slabih razmer. Ali so krivi zdravniki sami, ali pa so krivi tisti, ki bi bili morali dajati smer zdravstvenemu delu in s tem tudi cilj zdravniškemu stanu. Objektiven poznavalec razmer lahko ugotovi, da personalna politika ni znala spraviti v soglasje potreb in zahtev zdravniškega stanu s potrebami in zahtevami javnega zdravstva. Kriv pa ni zdravniški stan, ampak politika, ki si tega stanu ni znala pravilno udinjati za zdravstveno misijo. Zdravništvo je do neke meje instrument, s katerim je treba znati ravnati. Politika tega instrumenta ni razumela in ga ni znala primerno uporabiti.

V.

Kakšne uspehe je jugoslovanska zdravstvena politika žela, je vprašanje, na katero bi morali odgovoriti le na podlagi objektivne presoje, proste ideoloških pojmovanj in stanovskih interesov ter brez osebnosti. To pa je zaradi mentalitete v težki krizi se nahajajočega zdravniškega stanu zelo otežkočeno. V izvenzdravniških krogih pa bi težko našli osebnosti, ki bi imele dovolj sposobnosti in strokovnega znanja, da bi mogle brez ozira na zdravniške rivalitete oceniti obsežno zdravstveno panogo. Vendar je nekaj dejstev, ki sama zadosti jasno kažejo, kje so uspehi in kje neuspehi.

O higienskih in socialnomedicinskih pridobitvah naše države je sodila tujina. »Ta sodba« — pravi dr. Milan Jovanović - Batut,⁷ ko razpravlja o dr. Štamparju, najvidnejšem predstavniku teh strok — »je tako povoljna, da velika večina stvarnih strokovnjakov, ki so proučevali naše novejše sanitetsko-higienske ukrepe in ustanove, poudarja dr. Štamparjevo delo kot primer preišljenega in dobro organiziranega sanitetsko-higienskega sistema za sanacijo prav onih vasi in krajev, kjer so zdravstvene razmere posebno nepovoljne.« To tako odlično ocenjeno delo se nadaljuje, kolikor je v težkih gospodarskih razmerah še mogoče.

Stanje v drugih panogah zdravstvenega delovanja ni vredno tako laskave ocene. Nerazumevanje zdravnikov samih in sanitetnih politikov za zdravniški poklic je rodilo anomalije, ki narodnemu zdravju niso v korist. Ničesar se ni storilo, da bi se bila zdravniška pomoč enakomerno razdelila po vseh predelih države. Poskus, da bi z ustanovitvijo oziroma reorganizacijo zdravstvenih občin povsod nastavili zdravnike, da bi poleg kurativnega dela

⁷ Dr. A. Štampar, Deset godina unapređivanja narodnog zdravlja. Zagreb, 1934.

opravljali tudi dober del onih poslov, ki spadajo v okvir higiene, se ni obnesel. Dnevno časopisje in tudi uradni krogi podčrtavajo zdravstveni nesmisel, da ima na primer Beograd po enega zdravnika na 300 prebivalcev, dočim po nekaterih pokrajinah 20 do 30 km daleč in na več desetisoč prebivalcev ni najti zdravniške pomoči. Medicinske fakultete v Beogradu, Zagrebu in Ljubljani so bile ustanovljene za to, da bi omogočile delež na dobrotah moderne medicine vsakemu našemu državljanu. Te naloge doslej fakultete niso mogle izvršiti. Koliko krivde pada nanje, ker niso dovolj energično posegale v zdravstveno politiko, in koliko so krive splošne razmere, ki sem jih skušal očrtati, ne bo tako težko odmeriti. Globoka nasprotja so pač onemogočala paralelno usmerjeno delo.

Zdravnik je brez dvoma nosilec zdravstvene kulture, toda napačna porazdelitev je ljudskemu zdravju škodljiva. Če so po podeželju zdravniki preredko posejani, je prav tako velika škoda, kakor če se jih v posameznih krajih preveč nagromadi. Nezaposlen, gospodarsko nezasidran zdravnik si išče dela, ki ljudskemu zdravju ni v prid. O tej slabi posledici ima dovolj skušenj naša javnost in tudi zdravniški stan sam že uvideva, da pada njegov ugled in da tudi njemu grozi razkroj, če se te atrofije in hipertrofije ne odpravijo.

Kakor zdravniško osebje tako tudi pomožno osebje v zdravniški službi ni porazdeljeno po potrebah. V državi so mesta, kjer pride na 100 porodov po ena babica, so pa tudi kraji, kjer ni niti ene babice na več tisoč porodov. Isto velja glede sester pomočnic.

Daleč za potrebami ljudstva so ostale tudi bolnišnice. Značilno je, kar je že pred leti ugotovil dr. St. Ivanić, da je imela Bosna pred prevratom več bolniških postelj nego v letih po prevratu. Tudi v tej zadevi nosi glavno krivdo pretiravanje. Delo po bolnišnicah je res v prvi vrsti kurativno, individualno, toda posredno imajo bolnišnice vendar velik pomen v preventivni medicini, ker širijo spoznavanje bolezni, izobražujejo sanitetni personal, dajejo zdravniku priložnost, da uravna svoje delo z višjega stališča. Ko bi se skrb za bolnišnice uravnotežila z drugimi sanitetnimi zahtevami, bi sigurno od tega ne imel dobička samo posamezni bolnik, ampak celotni zdravstveni kolektiv.

Usoda, ki so je deležne mnoge druge panoge javne uprave, je doletela tudi zdravstvo. Iz prvotnega elana, ki je šel preko pikolovskega formalizma, se je polagoma leto za letom razvijala birokratizacija. Danes se pritožujejo zdravniki, da jim jemlje pisarniško delo čas za pravo stvarno zdravniško delo. Tako je v bolnišnicah, tako je v vseh drugih sanitetnih službah. Toda v tem pravcu se ne razvija samo državna uprava, tako postopajo tudi institucije za socialno zavarovanje, ki bi morale biti po svojem sestavu gibčnejše. Papir, ki se popiše, in števila, ki se preračunavajo, vse to je do neke meje

potrebno za kontrolo in evidenco, vendar to ne sme biti tako zverženo, da otežkoča bistvo vsega zdravstvenega snovanja.

V državni politiki in upravi se že od nastanka države ostro borita dva principa: princip centralizma in decentralizma. Doslej je prevladovalo načelo centralistične ureditve uprave. Avtonomistične težnje so se morale umakniti. Zanimivo bi bilo preiskati, koliko ta ali drugi princip ustreza zahtevam narodnega zdravstva. Morda bi se prav na zdravstvenem vzgledu našlo razlogov za eno ali drugo. Nedvomno spada del narodnega zdravstva v območje države, predvsem oni del, ki ima opraviti z nalezljivimi boleznimi. So pa druge zdravstvene zadeve, ki nimajo posebnega pomena za vso državo, pač pa se zanje živo zanimajo posamezne pokrajine, občine. Kurativni del medicine je zlasti dostopen ožjim ljudskim krogom, ker po svojih uspehih ali neuspehih najbolj zadeva ožje skupine. Vendar je dosedanja zdravstvena politika dopuščala, da so se na isto Prokrustovo posteljo nategovale bolnišnice najrazličnejših tipov in najrazličnejših okolij. Centralistično orientirana zakonodaja je ustvarjala situacije, ki so bile strokovno in za genius loci nemogoče.

Naj se politična smer obrne sem ali tja, dosedanje skušnje so pokazale, da bi se marsikateri del zdravstva bolje in uspešneje opravljal po avtonomnih načelih nego po načelih etatizacije. Ko se bo morda razpravljalo o vprašanju, kaj spada po svojem značaju in pomenu med zadeve, na katerih je država interesirana kot celota, in kaj naj se dodeli avtonomni krajevni kompetenci, bo treba poudariti, da je večina zdravstvenih vprašanj takih, da se brez škode za državo prepustijo manjšim upravnim edinicam. Koliko več lahko naredijo avtonomne upravne oblasti nego država, se prav lepo vidi iz primere med državnimi in banovinskimi bolnišnicami. Banovinske bolnišnice napredujejo, državne pa se s težavo le še vzdržujejo. Zdravstvo je navidezno nerentabilno. Kogar še ni uverila današnja socialnomedicinska propaganda, da je narodno zdravje največji kapital in da se vsote za obvarovanje tega zdravja prav dobro obrestujejo, se bo dal težko prepovoriti, da bi investiral javna sredstva v ustanove, ki ne prinašajo dobička v denarju. Zato je nevarnost, da bi pri razdelitvi med državne in pokrajinske kompetence nastalo barantanje. Tako se je v preteklosti že često zgodilo.

Kako veliko je zanimanje za zdravstvo in z njim zvezana gospodarska vprašanja pri ožjih skupinah prebivalcev, dokazuje ustanavljanje posebnih zdravstvenih zadrug po nekaterih delih naše države, posebno v Vojvodini in Srbiji. Državna uprava je bila prisiljena podpreti privatno iniciativnost s posebnim zakonom in z materialnimi podporami. To gibanje pa je obenem dokaz, da niti država niti banovine niti občine niso znale in mogle v svojem delokrogu zadostiti potrebam prebivalstva. Zdi se, kakor bi bilo to gibanje dejanska nezaupnica dosedanjim stremljenjem sanitetne politike. Da mora ljudstvo segati po samopomoči, je dovolj jasen dokaz, da s tem, kar se mu

je nudilo, ni bilo zadovoljno. Zdravstvena politika bo morala v bodoče prepustiti več vpliva na zdravstvene ustanove privatni iniciativi in krajevnim činiteljem. Njena naloga bo nadalje, da spravi ta stremljenja v zdrav in strokovno pravičen tir. Vodstvo in nadzorstvo bo moralo ostati v njenih rokah.

O zdravstvu v Sloveniji imamo nekaj kritičnih prispevkov, ki so vredni pozornosti. Dr. Anton Brecelj⁸ je ob desetletnici Jugoslavije napisal sistematičen pregled zdravstvenega dela. Pod naslovom »Zgodbe našega zdravstva in javnega skrbstva« je zbrano gradivo, ki nazorno kaže, po katerih potih je zdravstvo hodilo pri nas. Lansko leto je isti avtor⁹ podal v banskem svetu kritično poročilo o naših sanitetnih razmerah. Referat je izšel v posebni brošuri, pa je, kakor vse kaže, njegova utemeljena kritičnost premalo vpoštevana.

VI.

Oris, ki v kratkih črticah prikazuje, katerim ideologijam je sledila zdravstvena politika in s katerimi težavami se je morala boriti, bi bilo treba izpopolniti s stvarnimi podatki o današnjem stanju ljudskega zdravja. Statistični pregledi natalitete in mortalitete, razprostranjenosti nalezljivih bolezni, razširjenja tuberkuloze, naraščanja splavov itd. bi se morali oceniti z različnih strani. To je ogromno delo, kateremu se je posvetil velik del medicinskih in socialnih publikacij. Gradiva je obilo nabranega v uradnih objavah, medicinskih časopisih in v poročilih zdravniških društev. Naloga onih, ki odločajo o smereh zdravstvene službe, bi bila, da bi dali to gradivo urediti po enotnih vidikih in da bi potem pretehtali, kje smo udarili preko meje, kje smo zaostali in kje smo delali bistvene napake. Brez sodelovanja zdravnikov ne bo mogoče zadostiti tem zahtevam. Sodelovanje zdravnikov pa bo plodonosno le tedaj, če bo zdravstvena politika pomagala stanu, da se otrese vseh tistih slabih vplivov, ki razkrajajo njegovo razsodnost in ga tirajo v nekritično zagrenjenost.

Brez zdravega zdravniškega stanu je zdrava sanitetna politika nemogoča. Ustvariti je treba orodje, ki bo sposobno služiti prospehu zdravstvene kulture.

Ko bo najnujnejše opravljeno, se bo zdravstvena politika lahko z večjim uspehom posvetila nalogam, ki jih je dosedanji razvoj že začrtal. Takrat bo tudi prišel čas, da se bo lahko dosledneje izvajal oni del zdravstvenega programa, ki ga je na prvem mestu naznačila uredba o ustrojstvu ministristva

⁸ Slovinci v desetletju 1918—1928. Uredil dr. Josip Mal. Izdala Leonova družba v Ljubljani, 1928.

⁹ Dr. Anton Brecelj, Mladinsko skrbstvo in zdravstvo v Sloveniji. Izdala in založila kraljevska banska uprava Dravske banovine. Ljubljana, 1936.

za narodno zdravje l. 1920 z besedami »Skrb za napredovanje prebivalstva po številu, za zdravo potomstvo in za njegov nadaljnji pravilni razvoj«.

Osrednja naloga zdravstvene politike je to. Njej naj bi služile vse biološke in socialne smeri, ki so se že doslej v zdravstvu uveljavljale, a še ne uveljavile. Skrb za posameznikovo zdravje — individualna ali kurativna medicina — skrb za zdravstveni dvig kolektiva — socialna medicina in terapija — skrb za kvalitativno napredovanje prebivalstva — evgenika — vse to naj se naravna proti enemu cilju — jugoslovanski nacionalni medicini.

Zdravstvena politika bo morala skrbeti, da se ne spotika še nadalje ob personalnih, stanovskih, političnih in drugih zaprekah, ampak da poskrbi za sintezo vseh stremljenj. Tako bo mogoče doseči cilj, za katerim stremijo vse, z različnimi metodami delujoče zdravstvene ideologije.

DR. MIRAN KENK:

VPLIV STROŠKOV NA RAZVOJ KONJUNKTURE

Na uspeh podjetnikovega delovanja vplivata dva činitelja, namreč potrošek za nabavo, izdelovanje in prodajo obratnih in proizvodjalnih dobrin ter tržne cene izdelkov. Cena nastane v svobodnem gospodarskem redu izven podjetnikovega obrata. V obratu je mogoče vplivati do neke meje edinole na stroške. To pojasnjuje važnost proizvodjalnih stroškov, ki so najvažnejše vprašanje v kompleksu problemov o obratih.

Stroški obsegajo vrednost dobrin, porabljenih za kako storitev, ki je lahko nabava, izdelava, prodaja ali pa poljubna kombinacija teh procesov. Nicklisch označuje stroške kot celoto izdatkov za vse, kar nabavi podjetnik od zunaj, torej izven obrata. Stroške delimo v fiksne, proporcionalne, regresivne, progresivne in končno regresivne. Vendar so tudi tako imenovani fiksni stroški (stroški, ki se morajo kriti, da je obrat sposoben proizvajati, torej stroški za stavbe, stroje in naprave, zavarovanja, uradniške plače itd.), stalni samo s stališča obrata kot celote, dočim so spremenljivi s stališča produkcijske enote. Pri spremembi obsega produkcije se namreč spremeni sorazmerje med temi fiksnimi stroški nasproti potrošku za proizvodjalno enoto; fiksni stroški se znižajo, če se zviša produkcijski obseg, ter se dvignejo, če se produkcijski obseg zmanjša. Ti stroški so fiksni le v toliko, da ostanejo na isti višini, če izkorišča obrat svojo polno kapaciteto ali ne. Nastane torej vprašanje: ali se fiksni stroški glede na enoto storitve razvijajo pri spremembi obsega obratovanja sorazmerno ali nesorazmerno z obsegom obrata. To naj pokaže enostaven račun. Izberimo za to obrat s pretežno fiksnimi stroški, n. pr. muzej. Enota storitve naj bi bil en obisk (storitev bi bila v tem primeru pospeševanje izobrazbe, smisla za umetnost ali slično), primerjalna doba naj bi bil en dan. Fiksni stroški za upravo in vzdrževanje so enako visoki, če obiše muzej dnevno ena ali pa sto oseb. Ako obiše

muzej v enem dnevu samo ena oseba, so fiksni stroški storitve x pri obisku sto oseb pa $\frac{x}{100}$. Fiksni stroški v razmerju z enoto storitve torej niso sorazmerni, nego padajo ter se sunkoma dvignejo, ko je dosežena ona točka, kjer degresija poneha (Degressionsschwelle), ako je n. pr. radi velikega obiska potrebno zvišanje števila nadzornega osebja. Potem postanejo zopet degresivni. Ta primer dokazuje, da so tudi fiksni stroški z vidika enote storitve podvrženi degresiji.

Ni slučaj, da so podjetja s pretežno fiksnimi stroški le redko kdaj v zasebnih rokah, ampak so večinoma podjetja javnopravnega značaja. Zanje namreč ne veljajo zakoni svobodnega tvorjenja cen, kar otežkoča zasebnemu podjetniku račun rentabilnosti. Taka podjetja s pretežno fiksnimi stroški so n. pr. gledališča, muzeji, knjižnice itd.

Degresija stroškov je pojav, da naraščajo stroški, kadar narašča obseg obratovanja, v manjši meri, kot pa se večja obseg obratovanja, da torej pada potrošek na enoto storitve. Schmalenbach¹ razlikuje z ozirom na obseg obratovanja sledeče skupine potroškov: najprej skupino fiksnega potroška, fiksno cono, ki obstoji iz onih stroškov, katere je treba neizogibno kriti. Na to cono je priključena degresivna cona, potem proporcionalna cona, t. j. cona normalnega obsega produkcije, kateri obrat služi. Končno nastane ob nadnormalnem obratovanju progresivna cona, recimo, da je nenavadno mnogo naročil in se za izvršitev plačujejo višje nadurne mezde. Ta cona izgine, če se razširi obrat ali zaposli večje število delovnih moči. Nicklisch² deli »tržno cono« (t. j. ono cono, v kateri krijejo dosežene cene poleg dejanskega potroška še podjetnikov dobiček in obrestovanje kapitala) v degresivno cono, v cono optimalnega potroška in v progresivno cono. V svojem bistvu je Schmalenbachova proporcionalna cona identična z Niklischevo cono optimalnega potroška. Sam Nicklisch opozarja na to, da prav za prav ne gre za »cono«, nego samo za optimalno točko, ki se nahaja tam, kjer ravno preneha zmanjševanje potroška za enoto storitve. Pri tej točki, kjer se končuje degresija, so stroški najnižji in dohodek najvišji; od te točke dalje prevladujejo progresivni elementi stroškov.

Ob učinku degresije stroškov se moramo zavedati, da obsega degresija stroškov tudi tako zvane fiksne stroške ter da degresiji niso podvrženi edinole proporcionalni stroški, torej predvsem stroški materiala in pa večina mezd.

»Degresija stroškov vpije po nasičenju«, pravi Schmalenbach. S tem hoče povedati, da zahteva degresija čim intenzivnejše obratovanje. Struktura stroškov je v industriji, predvsem v produkciji množinskih predmetov,

1) Grundlagen der Selbstkostenrechnung und Preispolitik, 5. izdaja, Leipzig 1930.

2) Die Betriebswirtschaft, 7. izdaja, Stuttgart 1932.

pretežno regresivnega značaja. N. J. Polak³⁾ ugotavlja, da ne določa v industriji volumen produkcije samo faktičnega povpraševanja, nego se upoštevajo tudi stroški za produkcijsko enoto, da torej pospešuje možnost znižanja stroškov za produkcijsko enoto tudi produkcijo samo. Potemtakem si prizadeva industrija, ki dela z rastočim dohodkom, produkcijo povečati neodvisno od trenutnega povpraševanja. Obrati se razširjajo, kapaciteta naprav se veča; pri tem pa tiščijo posamezni obrati v boju za produkcijsko torišče tekmece pod tržno ceno. Učinek regresije stroškov je torej dvojen: na eni strani se razširja produkcijski volumen, na drugi strani se v svobodnem gospodarskem redu, to je pri svobodnem tvorjenju cen na tržišču, niža cena radi večanja produkcije.

Preden se pojavijo te posledice, ni samo možno, da se med daljšo konjunktorno dobo prekomerno razširijo obratne naprave, nego je zaradi nagnjenja industrije k prekomernim investicijam to celó verjetno. Akumulirani dobički so se uporabili za razširjenje obratnih naprav, da bi se povečala kapaciteta. To je privedlo končno do hiperkapacitete, ki običajno oznanja konec ugodne konjunkturke periode.

Schmalenbach ugotavlja, da si prizadeva proizvajalec razširiti produkcijski volumen do točke minimalnih stroškov in minimalnega dobička, kljub temu, da tržišče ne more izdelkov absorbirati. Da bi razširil produkcijski volumen, gre pod cene konkurentov in prodaja ono dodatno količino, ki jo mora proizvajati, da doseže optimalno točko, po ceni proporcionalnih stroškov; prvotna glavna količina pa itak že krije ostale stroške.

Tak je položaj s stališča produkcije. Poglejmo si ga sedaj s stališča povpraševanja. Pri hiperprodukciji prisilijo posamezni obrati svoje konkurente k temu, da obratujejo z izgubo, kar zmanjšuje ljudske dohodke (deflacija dohodkov). Zaradi tega pade kupna moč konzumentov in število kupcev. S tem se zoži obseg učinkovitega povpraševanja. Vzporedno s hiperprodukcijo se zoži tudi krog interesentov, voljnih in sposobnih za kupovanje. Ta zveza, ki bazira na neštevilnih odnosih v gospodarstvu, samo radi tega ni docela jasna, ker je tržni mehanizem izredno kompliciran.

Hiperprodukcija, ki jo povzroča prekomerna kapaciteta, ter manjšanje kupne moči konzumentov vodita do tega, da se cene, ki jih je mogoče doseči na tržišču, bližajo vedno bolj produkcijskim stroškom, dokler končno ne padejo celó pod nje. S tem se zmanjšajo ali celo usahnejo dohodki producentov, kupna moč konzumentov pada nadalje: na tržišču se pojavljajo jasni simptomi depresije. Položaj se lahko poboljša edinole s tem, da se poveča povpraševanje konzumentov, ali pa da se izvršijo znatne spremembe na strani producentov. V prvem primeru gre za preusmeritev povpraševanja.

³⁾ Grundzüge der Finanzierung mit Rücksicht auf die Kreditdauer. Berlin, Wien 1926.

(Primer: v začetku depresije se zmanjša prodaja avtomobilov in motornih koles. Pri daljšem trajanju depresije se marsikdo, ki je prvotno nameraval kupiti avto, odloči za nakup motornega kolesa. Na ta način se dviga povpraševanje po motornih kolesih ne samo vkljub, nego celo radi depresije.) V drugem primeru sta dve možnosti: ali izpadejo iz konkurence oni obrati, katerih produkcijski stroški so najvišji, ali pa se obrati z istimi interesi združijo v bolj ali manj trdne zajednice (n. pr. konvencije, karteje, fuzije).

Videli smo, da je vzrok motenj na tržišču v tem, ako se razširi obseg produkcije, a se istočasno učinkovito ne poveča povpraševanje. Vzrok je torej nesorazmerje med produkcijo in potrošnjo. F. Schmidtova teorija o gospodarskem obtoku⁴ nazorno ilustrira te zveze. Po Schmidtu se v gospodarstvu stalno pretakata druga proti drugi dve struji: struja dobrin ali stroškov in struja dohodkov. Kar na eni strani predstavlja produkcijske stroške, so na drugi strani dohodki delavca, dohodki dobavitelja surovin itd. Vsi stroški so torej obenem dohodki. Da se lahko približje bavimo s tem, je potrebno pojasniti dva pojma: fond stroškov in fond dohodkov. Fond stroškov je celota vrednot, ki jih potrebuje podjetnik za kritje produkcijskih stroškov. Fond dohodkov je celota v gospodarstvu za nakup razpoložljivih dohodkov.

Fond dohodkov pade, če se znižajo ali izginejo dobički radi prekomerne ponudbe. To vpliva tudi na drugo stran enačbe, ker ni več dovolj sredstev, da bi se nadoknadili stroški nadaljnje produkcije v istem obsegu. Nastane pomanjkanje denarja. Ker trgovski promet neprestano teče, se oproščajo z neprestanimi prodajami vedno nova sredstva, s katerimi je mogoče plačati nove stroške. Kriza, ki je nastala zaradi razširjenja produkcije, se bo pretvorila v ugodno konjunkturo šele tedaj, kadar se obtok preusmeri v nasprotno stran, bodisi da dá impulz produkcija, bodisi odjem.

Zaradi napredujočega tehničnega razvoja je nastala močna degresija stroškov (pretvoritev proporcionalnih v fiksne stroške), ki vodi k povečanju produktivnosti. To povzroča motnje v enačbi trgovskega prometa. Vidi se torej jasna zveza med degresijo stroškov in obsegom produkcije.

Kakor smo že spoznali, vpliva degresija stroškov posebno močno na industrijo množinskih predmetov, kot n. pr. železa, jekla in na rudarstvo, kakor tudi na vse obrate z izrazito delitvijo dela. Te obrate karakterizira izrazita degresija stroškov; zato so zelo občutljivi za nepopoln obseg obratovanja. To so posebno obrati za izdelovanje proizvodnih sredstev. F. Schmidt⁵ razlaga na primeru proizvodnega sredstva — surovo železo —

⁴) F. Schmidt, Die Industriekonjunktur — ein Rechenfehler. Berlin 1927. — Primerjaj tudi: isti: Die organische Tageswertbilanz, 3. izdaja, Leipzig 1929. — Der Wiederbeschaffungspreis des Absatztages in Kalkulation in Volkswirtschaft. Berlin 1923.

⁵) Die Industriekonjunktur — ein Rechenfehler. Berlin 1927.

ter delno potrošne dobrine — premog, — kako različno vplivajo konjunktura na ti dve dobrini. Dokazuje, da se spremembe konjunktura pojavljajo močnejše pri industrijah proizvajalnih sredstev, nego pri onih industrijah potrošnih dobrin. Verjetno vpliva razen drugih okoliščin na tak potek konjunktura tudi specialna struktura stroškov v industriji proizvajalnih sredstev zato, ker povzroča njihov delovni sistem degresijo stroškov v večji meri, kot pa pri industrijah potrošnih dobrin.

Iz teh odnošajev med degresijo stroškov in obsegom produkcije smo spoznali tudi odnošaje med degresijo stroškov in razvojem konjunktura ter medsebojne zveze med konjunkturo in strukturo stroškov; zato je razumljivo, da so nastala v zadnjem času stremjenja, temeljito proučiti probleme manjših in srednje velikih obratov, katerih stroški so bolj proporcionalni, znižati točko optimalnega dohodka in tako izravnati potek konjunktura. S tem naj bi se ozdravilo današnje gospodarstvo. Saj spadajo kolebanja mezd ter brezposelnost, ki spremljajo močne fluktuacije konjunktura, med najbolj zle pojave sedanjega gospodarskega reda.

ANTON LAJOVIC:

PRAVO, SODOBNOST IN KASACIJA

Paul Valery je imel pred kratkim predavanje pod naslovom »Politique de l'esprit«; opozarjal je na to, kako je sedanji čas deloma vsled novih tehničnih pridobitev ves v velikem preoblikovanju in presnavljanju vseh dosedanjih vrednot življenja, da se zdi, kot da živimo v popolnem kaosu. Vendar pa človeški duh išče z vsemi naporji, da bi v tej zmedbi in v vrvežu našel trdnih točk in z njih dobil zanesljiv pregled in novih smeri za svoje ravnanje.

Prav ista potreba orientacije je vedla tudi do sledečega razmišljanja o važnem delu narodnega duhovnega življenja, ki ga predstavljajo baš naše pravno življenje in pa institucije, kojim je posebno poverjena gojitev prava.

— // —

Glede tega, kakšen je cilj in namen prava ter organov, ki naj izrekajo pravo, se borita v pravni filozofiji za zmago dve struji, ki dajeta vsaka zase pravu samo po en cilj in namen. Prva trdi, da je smisel vsega prava red, druga pa podčrtava pravičnost. Zdi se, da vsaka od teh dveh struj motri pravo raz drugačen socialni vidik.

Če gledamo na pravo z vidika države kot organizacije, v kolikor je njeno delo usmerjeno na življenje znotraj organizacije, je potrebam take organizacije že zadoščeno s tem, ako je v organizaciji napravljen in vzdrževan: red. Gledano torej z vidika same države, bi bila pravilna ona doktrina, ki vidi kot zadnji smisel prava edino red.

Toda, če bi šlo samo za red, bi docela zadoščalo, da bi imeli samo eno stopnjo sodišč. Z njihovim izrekom bi bil spor končan in s tem red vzpostavljen. Zgolj z vidika reda ni mogoče razumeti, da imamo za ureditev sporov, ki jih naj rešujejo sodišča, po dve ali celo tri instance.

Prav institucija dveh ali treh instanc kaže, da ne gre samo za ostvaritev reda, temveč da leži poudarek tudi na tem, kakšne vrste red naj se ostvari, da torej ni vseeno, četudi bi bil to slab red, temveč da gre za to, ne, da se ostvari najboljši red — tako pretenciozni ne moremo biti — temveč da se ostvari čim boljši red. S tem pa že prihaja v poudarek kvaliteta reda. A obenem smo se prav močno približali nasprotni filozofski struji, ki poudarja pravičnost kot smisel prava.

Toda od kod pride, da država, ki uvaja institucijo več pravnih stopenj, odstopa s tem od izključnega vidika, ki se edini tiče njenega interesa kot organizacije?

Zdi se mi, da je družba s svojimi družbenimi ideali in vrednotami tista, iz katere edino more izrasti gledanje na pravo takó, da vidi prava zadnji smisel v pravičnosti. Da se torej ne more zadovoljiti s samim redom, če naj bi bil kakršen koli, temveč da se more zadovoljiti le z d o b r i m redom, ki je zanjo istoveten s p r a v i č n i m redom.

Moram namreč poudariti, da za nas država nikakor ne sovпада z družbo v državi, in to niti v moderni totalitarni državi.

Država je namreč organizacija, ki navzlic svojim širokim kompetencam s svojimi organi in uredbami še daleč ne objema celotnega življenja družbe, ki živi v državi. Zlasti ne more objeti produktivnega življenja te družbe, ki je baš kot ustvarjajoča energija po nujnosti stvari avtonomna.

Družba v državi je nosilec celotnega narodnega fizičnega in duhovnega življenja, dočim država kot njena organizacija, kot produkt te družbe, objema le majhen del družbinega življenja, pa najsi bi bila država še tako totalitarna.

Ozir na kulturni nivo družbe je tisti, ki je primoral državo, da je v svojem odnosu do prava opustila vidik golega reda in ga strnila z vidikom kakovosti reda in torej z vidikom na pravičnost.

— // —

Ker dokazuje institucija dveh ali treh instanc v svojem bistvu, da se je hotela s tem zagotoviti čim boljša kvaliteta reda, je s tem v skladu nazor, da dobiva z rastočo instančno stopnjo rastoč poudarek ideja pravičnosti in manjši poudarek ideja reda, dasi tudi ta ne more priti docela ob svojo veljavo. Iz tega izhaja, da ima najvišja instanca dolžnost, ostvariti maksimum pravičnosti ob največji formalni svobodi.

Ker mora organiziranje sodstva računati s tem, da bo moralo poslovati z ogromnim sodniškim osebjem različne intelektualne in moralne nadarjenosti, je seveda neizogibno, da za normalno funkcioniranje tega aparata

ustvari precizno izdelane smernice, torej točne formalne zakone, točne postopnike. Toda nikdar ne smemo prezreti, da so ti postopniki le s r e d s t v o, s katerim naj se normalizira postopanje najrazličnejše nadarjenega sodniškega personala in da naj to sredstvo le služi. Služi naj kakovosti sodstva. To funkcijo formalnega prava praksa le prerada prezre in ravna s formalnim pravom, kot da je to samo sebi namen; skratka vidi v pravu le: red.

Baš v pogledu formalnega prava je značilno, da daje razvoj tega prava sodniku tem večjo svobodo, čim bolj raste kulturna stopnja družbe in s tem sodstva, ki naj uporablja formalni zakon. (Naj opozorim samo na globoko razliko, ki so jo kazali predhodniki naših postopnikov s svojo v e z a n o dokazno oceno, nasproti s v o b o d n i dokazni oceni v sedanjih postopkih. In vendar ni bilo slišati nikakih pritožb, da bi se zlorabljala svobodna dokazna ocena.)

Ko je torej razumljivo, da ima večjo vlogo zlasti na prvi stopnji formalno pravo, ki zadostuje predvsem zahtevi po redu, se mora v višjih instancah premakniti težišče napora z vidika reda na vidik pravičnosti.

— // —

Zgoraj smo poudarjali, da klic po pravičnosti izhaja iz duhovnih potreb družbe. Četudi si mogoče posameznik v tej družbi predstavlja, da je pravičnost ena sama in večna ter takšna, da si jo mora tudi vsak drug človek samo tako predstavljati, vendar ne more biti dvoma, da je oni ideal, ki ga hoče določena družba označiti z nazivom »pravičnost«, odvisen od celotnega sistema idealov in vrednot, kakršnega si je zgradila družba skladno z duhom časa in s svojim kulturnim stanjem. Tudi ta pravičnost, ta trenutni družbeni ideal, je podvržen menjavam, kakor hitro doživi družba kakršne koli globlje izpremembe v sistemu ostalih svojih idealov in družbenih vrednot. Skratka: tudi pravičnost in njena uporaba na razmerja posameznikov sta bistven del družbine in narodove duhovne kulture.

Kakor je za vsako duhovno kulturo, tako je tudi za pravno kulturo in torej za kulturo pravičnosti t r a d i c i j a ogromen faktor. Tem večji je in tem bolj ga čutimo, čim daljša je tradicija, čim skrbneje je izoblikovana in v čim močnejši kulturni preteklosti so vraščene njene korenine. Dasi oblikuje tradicija sodobno kulturo, vendar ni njen edini faktor; sodobna kultura, ki ne bi imela drugega oblikovalca kot samo tradicijo, bi polagoma u m r l a. Manjkalo bi ji ravno tega, kar ji daje vsakočasno vrednost in ceno, namreč priliv novih, svežih življenjskih sil. Te prinašajo novih vidikov in novih tvorb; a tega ne morejo drugače, kakor da rušijo v tradiciji vse ono, kar se protivi sodobnim vidikom in novim duhovnim potrebam novega življenja.

Kakor si ni mogoče misliti kulture sploh brez tradicije, tako si tudi ni mogoče misliti močne in rastoče kulture brez kritike njene tradicije. Vsled take kritike pa morajo iz nje odpasti vse one dogme in vse one vrednote,

ki niso več v skladu z naziranjem in duhovnimi vrednotami naš živeče družbe, kadar življenje te družbe ustvarja potrebo, postaviti sožitje ljudi na drugačne temelje in jih vrednotiti na drug način, kakor so to delale predhodnice te družbe v preteklosti.

Kakor ustvarjanje novih vrednot in načel za novo življenje ni lahko — ne samo fizično, tudi duhovno rojstvo naj bo zvezano z mukami, tako je usojeno človeku — je nemara še z večjim naporom zvezano to, da se postaviš v nasprotje s tradicionalnimi dogmami in vrednotami, jih vržeš z oltarjev ter jih nadomestiš z novimi svetniki na istem mestu. Toda če naj bo duhovna kultura živa, mora vzeti družba tudi to breme na svoja pleča.

— // —

S kulturo prava in pravičnosti kot delom splošne duhovne družbine kulture ne more biti drugače.

Vrhovno sodišče mora po svoji včlanjenosti v družbi biti centralni organ za gojitev pravne in pravičnostne kulture v praksi. Družba in tudi država pričakujeta od njega izrekov, ki naj predstavljajo ne samo avtoritativni višek pravniške kulture (ne torej samo čisto juristične kvalitete, kakor jo pravniki kot stan cenijo), temveč ki naj obenem pomenijo najčistejši izraz pravičnostnega občutenja vse družbe. Da pa doseže tak izraz, ne more zadoščati vrhovnemu sodišču s samo gojitev tradicije, bodisi pravniške ali pravne ali pravičnostne (ti trije izrazi se med seboj nikakor ne krijejo), temveč ima vrhovno sodišče težjo odgovornost, namreč ustvarjati odločitve, ki ustrezajo čustvu pravičnosti sodobne družbe. To pa se obenem pravi, da je treba zavreči marsikatero pravno dogmo, ki živi samo vsled zakona vztrajnosti, dasi je čisto nesodobna, zasidrana v premagani filozofiji preteklosti, in da zato, ker je v popolnem neskladu s sodobnim nazorom na svet in na državo, ne le ne zasluži, da bi se ohranila, temveč zasluži nasprotno samo to, da jo damo v muzej odloženih družbenih vrednot, kakor odlagamo historične kostume.

— // —

Med onimi ideali premagane preteklosti, ki so posebno potrebni ne samo kritike, marveč tudi detronizacije, sta zlasti dva, katerih se je v ozkem okviru članka treba dotakniti na kratko. To je misel o božanstveno vladajoči vlogi državnega prava ter o mistični avtoriteti državnih organov.

Najsi se je v zadnjih desetletjih v Evropi izpremenilo naziranje vodilnih pravnih filozofov o državi in njenem pravu nasproti naziranju, ki je vladalo v XIX. stoletju, vendar stojijo še danes široke mase pravnikov, ne da bi se tega določno zavedale, pod močnim vplivom one filozofije o državi in o pravu, koje najznačilnejši reprezentant je bil Hegel. Njemu je bila država najvišja oblika, dokončno utelešenje objektivnega duha in nekaj zemsko-božanskega. Ko pa je našemu pravniku država glavni, nekateremu celo

edini tvorec prava, je prav blizu misel, da ima božanstvene lastnosti tudi pravo, ki ga daje država. Tako daje naš praktični pravnik zakonodavcu, ki mu je mistični dvojnik mistične države osebnost ali celo mogočna dvojno-edina osebnost, božanstvene oblike: zakonodavec je nezmotljiv, je vsega-veden, vidi vse, ne prezre ničesar. Zato vsebuje nadčloveške vrline tudi njegova enunciacija, pisani zakon: njegov jezik je nadčloveško dovršen, vsaka beseda polna mistične dognanosti in skrivnostnih globokih pomenov; v njegovem tekstu ni nič preveč, nič premalo, nič izpuščenega, nič prezrtega, vsak navidezen nedostatek je poln čudežne pomembnosti.

Kaj je bolj razumljivo kot to, da praktični pravnik devotno uklanja pred tako nadčloveško manifestacijo božanstveno-mističnega zakonodavca svoje mišljenje in da pojmuje s 'strahopočitánjem' vsako najmanjšo besedico zakona kot globoko in trdno zasidrano, nepremično sestavino ene same resnice.

Tak filozofski odnos do države in prava najbolje razloži, zakaj vlada še danes v vsej praksi tako odločilno čisto besedna razlaga zakona, ki je pripravljena na ljubo črki zakona trpeti tudi izrazit nesmisel, vsa zaverovana v plitvino besede in prepričana, da dela po zakonu, ko tišči svojo glavo med posamezne besede kakor noj svojo v pesek. Tako smatra naša pravna praksa, če ne pozna svoje sociološke pozicije in važnosti, da stoji pod zakonom, kakor pod nebesnim svodom, vedno v vlogi podrejenosti in malopomembnosti, tako kakor je mravljinec neznamenit v vsej mirju.

A čim vzamemo državi božanstveni značaj in vidimo v njej skladno z demokratičnim naziranjem naše dobe le družbeno organizacijo, ali pa s finejšo nianso, le socialno koordinacijo, osnovano na medzavisnosti (interdependence, kakor jo označuje francoska doktrina), postane s tem tudi zakon, ki ga izdaja država, le čisto navadna človeška tvorba. Pa najsi ga je koncipiral posameznik ali najsi je delo skupine učenjakov, neizogibno nosi sledove človeške nedostanosti, hibe in pomanjkljivosti. Njegov jezik in njegovi izrazi so nujno nedostatni, dvoumni in oscilirajo v raznolikih barvah, prav tako kakor je sploh človeški jezik le nedostatno sredstvo za izražanje človeških misli.

Prav to spoznanje mora ustvariti čisto drugačno obliko razlage zakona, namreč naravnost nasprotno besedni. Zakaj le takrat se bo mogoče dokopati do prave misli človeškega in prav nič mističnega zakonodavca, če se oziramo vedno na celotno zamisel zakona, če ne vtikamo nosa med posamezne besede, temveč imamo oči uprte v ves obok zakonove miselne zgradbe. Zato je drugačen tudi položaj državnih organov, ki ravna s pravom. Če opremimo državo z božanskim sijajem, se nam zdi tudi avtoriteta njenih organov nadčloveška; če pa vidimo v državi socialno koordinacijo, izgubi avtoriteta državnih organov mistični sijaj, a ohrani samo ono moč, katero ji more dati po svojem kulturnem in moralnem nivoju družba v državi. A tudi izreki državnih organov, torej tudi najvišjih sodišč, ne morejo imeti onega

svetega sijaja, kakor v namišljeni božanstveni državi. Ne more biti državnih organov stvar, da bi kakor z visokega prestola oznanjali nezmotljive resnice, temveč morajo biti že zadovoljni, če v konkretnem primeru najdejo po možnosti najpravilnejšo in najpravičnejšo rešitev.

Ideal enotnosti jurisdikcije je skladen z mistično avtoriteto božanstvene države, ki pozna samo eno resnico in pravico, to je ono, ki jo sama hoče. A isti ideal se pokaže kot lažni ideal, če je zakon navadna človeška tvorba. Skratka: če je država božanstveno bitje, potem je nujno, da morajo biti državni organi nasproti državnim zakonom kot božanstvenim emanacijam le v razmerju globoke podrejenosti; če pa pojmujeemo državo z demokratičnega zrelišča, so državni organi, kadar izdajajo po državnih zakonih pravne izreke in ukrepe, koordinirani zakonodavcu.

— // —

Zato ne more zadoščati vrhovnemu sodišču samo gojitev tradicije, temveč mora stremeti za tem, da ustvarja odločitve, ki ustrezajo pravičnosti sodobne družbe. Prav ta pa zahteva neprenehljivo kritiko dosedanjih pravno teoretičnih dogem.

A prav tako pojmovana naloga zahteva od kasacijskih sodnikov največjega, pa tudi najplemenitejšega navora. Ona je edina sposobna dati pisanim zakonom države vitaliteto in dolgo življenje. Saj so zakoni po svoji naravi, pa naj so še tako moderni, obsojeni, da so izraz preteklosti, t. j. izraz one dobe, v kateri so se rodili in ki že ta hip zapada preteklosti.

Saj ima končno vsaka zakonita ureditev namen, da hoče biti razumna ureditev, toliko razumna, da se bodo po njej urejevale življenjske prilike družbe, ne samo v trenutku rojstva zakona, temveč tudi v kasnejših dobah. Toda razum je za družbo vedno samo to, kar je v skladu z družbenimi časovnimi ideali. Skratka, nujno konservativnost zakonskih predpisov mora stalno spremljati načelo: vedno v skladu s sodobnimi ideali in s tem pravično sojenje vrhovnih sodišč.

— // —

O B Z O R N I K

Dr. Niko Županič

Nemo propheta in patria, to spoznanje je spremljalo dr. Nika Županiča v vseh 35 letih njegovega izredno plodovitega in odločilno pomembnega dela v znanosti in politiki, odkar je kot štiriindvajsetleten študent dunajske univerze začel l. 1901 izdajati s tovarišem medicincem Franom Dergancem znamenito slovensko revijo *Jug* — prvo s

programom političnega osvobojenja in zedinjenja vseh južnih Slovanov — pa do kronanja svojih prizadevanj, ko je doživel na svoj 43. rojstni dan, 1. decembra 1918 tudi rojstni dan toliko pričakovane Jugoslavije.

Minuli mesec je ta veliki borec skromno praznoval šestdesetletnico svojega življenja. S ponosom se sme ozreti na zorane njive svojega dela v mladostni in moški dobi in sme s svojim krep-

kim zdravjem gledati tudi bodočnosti in njenim nalogam nasproti s pogumnim nasmehom: »Ej, starost, kako si še daleč!«

Kot znanstvenik je dosegel velike uspehe v antropologiji, etnologiji in prazgodovinski arheologiji, a bavil se je tudi z literaturo in z jezikoslovjem. Glavni predmet raziskav mu je **balkanska zgodovina**. Njegove razprave so znane Dunaju, Berlinu, Amsterdamu, Parizu, Rimu, in celo preko morja v Ameriki, najbolj seveda v domačih slovenskih kulturnih središčih, v Beogradu, Sofiji in Pragi. Ogromna je literatura njegovih razprav, esejev, kritik in člankov, vseh je nad 120, (znanstvenih je blizu 70 in zraven 14 zemljevidov). Prvo razpravo je napisal za doktorsko disertacijo na Dunaju (l. 1903) »**Prihod Slovenov na jug**«, za tem pa dolgo vrsto vsakovrstnih antropoloških in arheoloških študij o Makedoniji, o Ilirih, o Srbih, o svojih rojakih Belokranjcih in o belokranjskih Srbih, pa o Trojancih in Arijevcih, antropološke študije o J. Cvijiču, N. Pašiću, dr. I. Tavčarju, literarno o Janezu Trdini in o soščolcu pesniku Dragotinu Ketteju. (Pregledno, popolno bibliografijo Županičeve literature je objavil dr. St. Vurnik v »Etnologu« I., v Ljubljani 1926/27; Ivo T. Franič v »Vjesniku etnografskog muzeja« v Zagrebu 1936.).

Svetovne znanstvene institucije so izrekle znanstveniku Županiču popolno priznanje: za stalnega delegata ga je izbral »Internacionalni antropološki institut« v Parizu, za dopisnega člana »L' Association pour l' enseignement des sciences anthropologiques de Paris«, ravno tako »Comitato Italiano per lo studio dei problemi della popolazione« v Rimu in »National Geographic Society« v Washingtonu.

Največjo zrelost Županičevega znanstvenega dela priča pa gotovo to, da je znal iz svetovne zgodovine in prazgodovine čitati usodo svojega naroda tudi za — bodočnost. Za romantičnim ilirizmom in za Strossmayerjevim kulturnim jugoslovanskim pokretom je med najbolj prvimi na vsem našem jugu ravno dr. Niko Županič spoznal in uravnaval realno pot za rešitev južnoslovanskega in balkanskega vprašanja:

politično svobodo in samostojnost vsemu jugoslovanskemu rodu »od Triglava do Olimpa, od Carigrada do Trstac«. Pokazal je pangermanskem pokretu na Dunaju in v Berlinu na najbolj ranljivo točko evropske »mirovne politike« — na Balkan. Pod psevdonimom K. Gersin je izdal knjigo »**Mazedonien und das türkische Problem**« (Wien, 1903), v kateri pravi: »Ein freies, selbstständiges Südslaventum ist die erste Bedingung für das europäische Gleichgewicht und für den Weltfrieden«. Vsi večji nemški listi in sama »Armeezeitung« so se obširno ukvarjali z Županičevo knjigo in z vprašanjem, kako zatrei jugoslovansko prebujanje. Umevno je, da je Županič kljub najboljši strokovni kvalifikaciji zaman čakal na službo v Avstriji. Koncem l. 1907. je dal slovo rodni Beli Krajini, ko mu je ponudil Beograd službo kustosa v »Zgodovinsko-umetnostnem muzeju«. Tisti hip mu je izročila usoda v roke nesluteno poslanstvo za njegovo nebogijeno Slovenijo v najusodnejših trenutkih bližajoče se svetovne vojne.

Županič tega poslanstva ni zgrešil. Prav njegova je zasluga, da je sprejela srbska skupščina v »**niška deklaracija**« 7. decembra 1914 »kao svoj najglavniji i u ovim sudbonosnim trenutcima jedini zadatak da obezbedi uspešan svršetak ovog velikog vojevanja koje je, u trenutku kad je započeto, postalo ujedno borbom za oslobođenje i ujedinjenje sve naše neslobodne braće Srba, Hrvata i Slovenaca«. (Glej: »Niška deklaracija«, Misel in delo, I. letnik, str. 82.).

L. 1915. je vstopil v Jugoslovanski odbor v Rimu. potem sodeloval v Parizu in Londonu. L. 1916. je šel organizirati Slovence v Ameriki. 28. aprila 1916 je imel v Clevelandu znamenit propagandni govor pod geslom »**Slovenija, vstani!**« Vzpodbujal je ameriške rojake, naj pomagajo rešiti svojo staro domovino iz avstrijskega suženjstva, ko jo doma uničujejo zapeljivci ljudstva z avstrijsko lažjo. S shoda so poslali predsedniku Wilsonu resolucijo, v kateri izražajo njemu vdanost, antanti v borbi za osvobojenje malih narodov najtoplejše simpatije ter svojo pripravljenost »storiti in žrtvovati kolikor je mogoče za narodno osvobojenje in ze-

dinjenje Slovencev s Srbi in Hrvati v eno skupno jugoslovansko državo.

Po končani vojni je sodeloval župan tudi na mirovnih konferencah in je spet ravno njegova zasluga, da nismo izgubili tudi Blejskega kota. Po njegovem prizadevanju je posredoval Mihajlo Pupin pri Wilsonu in nam tako rešil vsaj nekaj naše lepe zemlje.

Po sklenjenem miru se je vrnil v Beograd. L. 1922/23 je sodeloval v Pašičevi vladi kot minister, potem se je pa spet posvetil svoji znanstveni stroki kot direktor Etnografskega muzeja v Ljubljani.

Miren je njegov pogled na uspehe v preteklosti, to je zavest, več vredna od slave in hvale.

Inko.

Španija, Sredozemlje, Balkan

Veliki mednarodni spori postanejo posebno nevarni tedaj, kadar ne izbruhnejo nenadoma, temveč se razvijajo počasi in se od stopnje do stopnje zaostrojujejo. Prestiži prizadetih strank so v takih primerih navadno tako prizadeti, da je nenadna mirna poravnava skoro nemogoča. Teoretično in praktično se tu postavlja samo dvojna rešitev: ali nenaden poseg prizadetih sil, ki se odločijo za presek vozla s silo in prevzamejo s tem nase tudi vso odgovornost za nadaljnji njegov razplet, ali pa postopno manjšanje napetosti v znaku počasne likvidacije, ki se začenja navadno tedaj, ko doseže spor svoj višek. Drugače je z mednarodnimi spori senzacionalnega značaja, ki izbruhnejo nenadoma, često povsem nepričakovano, pa kmalu dosežejo svoj vrhunec in se nato nekako »sami po sebi« tudi nenadno likvidirajo in gredo v pozabo. Umljivo je, da je nevarnost prvih sporov, ki se počasi razraščajo v dogodke velikega mednarodnega obsega, neprimerno večja od drugih, ki le za hip zažare kot preteči zublji na mednarodnem nebu, a kmalu nato že spet izginejo.

V svojem sedanjem dinamičnem razvoju je svet poln te in one vrste sporov. Razen mnogih manjših smo v preteklem letu doživeli razplet dveh velikih mednarodnih dogodkov, katerih eden (italijansko-abesinski spor) je po dose-

ženi peripetiji polagoma prešel v fazo počasne likvidacije, drugi (španski spor) pa se polagoma razvijal iz navadne državljanske vojne v mednarodni spor velikega obsega, ki prehaja v novo leto kot neprijetna dediščina ostrih mednarodnih zapletljajev v drugi polovici lanskega leta. Niti prvi niti drugi spor nista nastala čez noč, temveč sta se stopnjevala iz faze v fazo.

Spor okoli Španije je dosegel svoj sedanjí višek nekako na prelomu starega in novega leta. Njegova nevarnost, ako jo presojamo z mednarodnega vidika, je prav v tem, da se je razvil v sedanjí obseg postopoma, v posameznih razvojnih fazah. Vsaka od njih je pomenila prilivanje novega olja v ogenj, o katerem so bili v začetku vsi prepričani, da bo ostal omejen samo na Iberski polotok in da torej ne pomenja nobene nevarnosti za ostalo Evropo. Tako je sodil skoro ves svet, ko je 18. julija preteklega leta prišla iz španskega Maroka vest, da je takrat še malo znani general Franco zanetil v španskih vojaških krogih upor proti tedanji vladi španske »ljudske fronte«, ki se je bila formirala na podlagi »levičarskega« izida parlamentarnih volitev z dne 16. februarja 1936. Izven Španije so ljudje videli v tem spopadu le eno izmed španskih revolucij, kakršnih beleži zgodovina tega vročekrvnega naroda že tako lepo število.

Toda že po nekaj tednih se je pokazalo, da gre to pot v Španiji za nekaj več kot samo za notranjo revolto, ki bi za zunanji svet ostala brez posledic. Danes lahko na dolgo in široko pišemo o čisto notranjih vzrokih in neposrednih povodih sedanjega španskega klanja, a dogodki sami nam dokazujejo, da bi bila v sedanji fazi španske državljanske vojne taka analiza brez pravega pomena, ker bi si samo ž njo o jedru spora ne bili na jasnem. Že površen pregled sil, ki se navidezno v znamenju teh ali onih »španskih« idealov bore na španskih tleh, nas dodobra prepriča, da je ta »španska« zadeva vse drugo prej, samo španska ne. Konflikt že zdavnaj ni več omejen samo na vlado in oficirsko aristokracijo, ki sta si pred dobrimi šestimi meseci stali navidezno nasproti kot edina resnična protagonista seda-

njega krvavega meteža. Razvoj od militaristične pobune v Maroku, ki se je zdela še notranja zadeva Španije, do sedanjega viška, ki je že mednarodnega značaja, ni bil nagel.

Že v Španiji sami se je konflikt polagoma širil tudi na civilno prebivalstvo in postopoma zajemal v svoj vrtnec ves španski narod, ki se je, hočeš nočeš, moral polagoma opredeliti za enega izmed dveh taborov, ki sta temu primerno kaj kmalu kazala zelo heterogeno sliko. To heterogenost pa je bilo treba na zunaj zabrisati v znamenju ekstremnega opredeljevanja za »desnico« in »levico«. Tako je iz revolucije nastala državljanska vojna in iz boja za oblast se je razvil boj med dvema ideologijama, ki je imel svoje »fronte« tudi izven Španije. In tu se z mednarodnega vidika začena evropska faza španskega spora. Šele v tej luči zadobe pravo vsebino in obliko vsemogoče akcije in reakcije, ki smo jim bili in smo jim še vedno priča v sproščeni igri velesil, ki je danes med objekte svoje akcije vključila tudi Španijo.

Toda tudi izvenšpanski svet je v znanem svojem stališču napram španskim dogodkom preživel številne faze, ki so za pravilno vrednotenje španskega spora kot mednarodnega problema zelo značilne. Sprva je dogodke v Španiji samo nekam kronistično registriral. Ko pa je bilo jasno, da gre za državljansko vojno z več ali manj ideološko osnovo in s kaj temnimi mednarodnimi ozadji, so se tudi ostali Evropci, dasi sprva samo individualno, začeli polagoma opredeljevati na osnovi navideznih, dejanskih ali le propagandno stvorjenih ideoloških razlik. Tako se je Evropa zaradi Španije začela polagoma cepiti v dve »fronti«, in to poedincev, katerih vsaka je zavzela že čisto opredeljeno stališče do španskih dogodkov. Netiva za tako razvnanje Evrope je bilo na vseh straneh dovolj, saj je tedaj nacistični kongres v Nürnbergu že izdal svoj znani poziv Evropi in svetu na »križarske vojne« proti komunizmu.

Simpatije do tega ali onega španskega tabora pa so bile v tej fazi še vedno teoretičnega značaja. Začetno, vsaj za zunanji svet vidno in, rekel bi, otipljivo »vmešavanje« v španske zadeve še ni

prešlo kroga individualnih akcij. Ako bi ostalo samo pri tem, bi španska vojna ne pomenjala nikakih pretresljajev za mir evropskih narodov. Na žalost pa se dogodki niso razvijali v tej smeri. Čim bolj se je razvnel požar v Španiji, čim bolj sta tam na levi in desni stopala v ospredje oba ekstrema, tem večji je postajal tudi mednarodni odmev španskih dogodkov. Iz ideološke borbe, omejene v glavnem na poedince, je vznikla polagoma borba za ta ali oni režim, v kateri se niso več opredeljevali samo posamezniki, marveč bolj in bolj države kot take. Vmešavanje v španske zadeve se je razvilo v problem evropskih režimov. Jasno in odločno sta se opredelila oba ekstremna tabora, fašistični in komunistični, vmes pa je ostal srednji tabor, tabor demokratičnih režimov. Tu se začena dejanska intervencija v španske zadeve in na njeni osnovi je vzrasla nova igra velesil, ki ji ni Španija samo politični ali morda ideološki, temveč tudi — in znabiti v največji meri — prostorni problem, dasi je izven dvoma da so tudi režimi kot taki postavljeni v Španiji na kocko. Čim pa so se ideološkim in političnim računom pridružile še strateške spekulacije, je mednarodna napetost zaradi Španije dosegla že tisti višek, ki je pomenil konkretno nevarnost.

V to nevarno fazo španskega problema, v kateri je kazalo, da se bo usoda Španije odločala na izvenšpanskih tleh, je prišla najprej pobuda Pariza, nato skupna francoska-angleška pobuda, torej pobuda vmesnega demokratičnega režima, za sklenitev splošnega sporazuma vseh prizadetih držav o resničnem nevmešavanju v špansko državljansko vojno. Sklenjen je bil formalen sporazum, ustanovljen tudi nekak kontrolni odbor v Londonu, s čimer je španski problem tudi s formalne in pravne strani postal pravi mednarodni problem. Toda to je bilo tudi vse, kar se je v prvi fazi poskusov postopne likvidacije španskega problema storilo. S počasnostjo, s kakršno se navadno rešujejo take zadeve v meddržavni areni, kadar so prestiži vseh sil močno prizadeti, pa vendar nihče noče tvegati skrajnega posega vanje, se sedaj rešitev španske zadeve še naprej zavlačuje,

da se lažje najdejo pota za njeno razmotanje.

Prvi pobudi Pariza in Londona je sledilo še več drugih, toda pošiljanje vedno novih in novih prostovoljcev je sproti zapletalo položaj. V spoznanju te kritičnosti, ki se je po znanem italijansko-nemškem sporazumu z dne 23. oktobra lanskega leta še stopnjevala, sta Anglija in Francija ob koncu leta podvojili napore, da bi pridobili tudi Italijo, Nemčijo, Portugalsko in Rusijo (poslednja je doslej vselej pristala na njune predloge) za strogo izvajanje sporazuma o nevmešavanju. Prvi korak na tej poti naj bi bila popolna ustavitev nadaljnega pošiljanja prostovoljcev. London in Pariz sta drugim državam dala dober vzgled s tem, da sta sama izdala zakone, ki prepovedujejo Angležem in Francozom sleherni zbiranje in odpošiljanje prostovoljcev eni ali drugi španski stranki. Londonski kontrolni odbor pa je med tem izdelal nove predloge o praktičnem izvajanju nadzorstva nad nevmešanjem. V tej fazi se sedaj spor zavlačuje z očitnim namenom, da se najde primeren izhod, ki naj bi vsaj navidezno rešil prizadete prestiže.

Spričo odločne volje Anglije, ki med tem spretno izrablja sedanje napetosti za čim popolnejšo lastno oborožitev, je malo verjetno, da bi se španski spor, ako ne nastopijo nepričakovane komplikacije, tako zapletel, da bi zaradi njega nastala resna nevarnost za evropski mir. Res pa je, da je danes s Španijo v sproščeni igri velesil vsa Evropa, kakor je bila v enaki igri tudi že v razpletu italijansko-abetesinskega spora. Napori obeh demokratičnih zapadnih velesil za ohranitev miru, ki nedvomno ustrezajo njunim lastnim državnim interesom, doslej sicer še niso rodili vidnih sadov. Vsekakor pa moramo priznati, da tvori tesno sodelovanje na črti London-Pariz ne samo protiutež proti novi osli evropske politike, Rim-Berlin in s tem jamstvo za ohranitev evropskega ravnotežja, temveč tudi pravo jamstvo miru.

Razveseljiv znak v tem položaju, v čigar znamenju smo stopili v leto 1937, pa je **sredozemski »gentlemen's agreement«** med Italijo in Anglijo, podpisan dne 2. januarja t. l. v Rimu. Razveseljiv

je ta znak predvsem zaradi tega, ker dokazuje, da ni nobeno izmed sedanjih osišč evropske politike tako neelastično in statično, da bi se ne prilagodilo novim potrebam in razmeram; dokazuje pa tudi, da je poziv na razcep Evrope v dva nasprotna tabora ostal brez praktičnega odziva. Sicer pa najnovejši dogodki (Göringovi razgovori v Rimu!) vzbujajo domnevo, da sporazum med Anglijo in Italijo ni še razčistil mednarodnega položaja. Treba bo šele ugotoviti, kakšna je njegova prava vsebina in kakšne bodo njegove posledice. Predvsem pa je važno, ali in kako bo vplival na razplet španske krize, ki bo zanj kamen preizkušnje.

Sporazum sam na sebi je čisto enostaven. Njegovo besedilo, podano v obliki izjave obeh vlad, ne pove mnogo. Italija in Anglija si medsebojno obljubljata spoštovanje svojih pravic in interesov v sredozemskem bazenu in hočeta vsaka po svoje doprinesiti k izboljšanju odnošajev med njima samima in vsemi ostalimi sredozemskimi silami. V ta namen izjavljata, da »nimata nikake želje, v kolikor gre za njiju dva« po spremembi statusa quo v Sredozemlju. Ta točka je zaradi španske zadeve izpopolnjena še z zagotovili glede ohranitve statusa quo v zapadnem Sredozemlju in še posebej glede Balearov, kar tvori vsebino dveh pisem, izmenjanih med angleškim poslanikom v Rimu srom Ericom Drummondom in italijanskim zunanjim ministrom grofom Cianom.

Po splošni interpretaciji in po odmevu, ki ga je imel v evropskih prestolnicah, lahko označimo jedro »gentlemen's agreement« z naslednjimi ugotovitvami: Po svoji vsebini in obliki je nekaj več in nekaj manj kot navadna mednarodna pogodba. Nekaj več, ker se v bistvu dotika skoro vseh sredozemskih problemov in si mimo navadne dvostranske pogodbe, kar je v svojem bistvu, nadeva videz splošnega mednarodnega pakta. Obenem pa je nekaj manj kot običajna mednarodna pogodba, ker ne vsebuje nikakih formalnih obveznosti, temveč se zadovoljuje z navadnimi ugotovitvami »namenov« in »želja«.

Pri podrobni analizi opazimo že takoj v začetku, kjer si Italija in Anglija za-

gotavljata »željo« po izboljšanju medsebojnih odnošajev in odnošajev z vsemi ostalimi sredozemskimi silami, da prehaja politična volja obeh vlad iz ozkega dvostranskega okvira na širše sredozemsko področje, ki ga sprejema v svoje besedilo kot eminentno prostorni problem. Takoj v naslednjem odstavku si obe državi medsebojno priznavata, da je zanju vstop, prehod in izhod iz sredozemskega bazena življenjskega pomena, da pa se italijanski in angleški interesi medsebojno ne izključujeta. Ako pomislimo na italijansko-angleško napetost zaradi abesinske afere, ki se je prav zaradi tega »življenjskega vprašanja« ene in druge sile stopnjevala do vrhunca, v katerem se je Italija znašla pred možnostjo, da ji Anglija zapre Sueški kanal, Anglija pa pred nič manjšo nevarnostjo blokade njenih pomorskih sil med Sicilijo in afriško obalo, moramo priznati, da sta si oba nasprotnika po neštetihih nevarnostih zares džentlemensko stisnila roko.

Tretji del, ki je tudi za nas velikega pomena, pa se nanaša na splošni položaj v Sredozemlju. Italija in Anglija izjavljata, da ne gojita nikake želje po spremembi statusa quo, v kolikor gre za »nacionalno in teritorialno suverenost v sredozemskem pasu«. Zdi se, da je ta del sporazuma najvažnejši. Po splošnem tolmačenju pomeni: 1) tiho priznanje italijanskega imperija v Abesiniji in likvidacijo protitalijanske politike Velike Britanije; 2) Italija se odpoveduje vsem svojim teritorialnim aspiracijam v Španiji (zlasti glede Balearov in španskega Maroka), pa tudi v Tunisu, Mali Aziji in — na Jadranu; z drugo besedo bi se torej reklo, da se Italija odpoveduje vsem nadaljnjim teritorialnim osvajanjem v sredozemskem bazenu; 3) glede Španije se domneva, da pomeni status quo medsebojno obvezo proti morebitni ustanovitvi samostojne katalonske države; (izmed vseh točk sporazuma je ta v interpretaciji najbolj sporna); 4) status quo nasprotuje seveda tudi vsidranju Nemčije v sredozemskem bazenu; italijansko-nemški sporazum ne sme imeti v Sredozemlju protibritanske osti; nemške kolonialne težnje v Sredozemlju zadenejo

odslej na skupni italijansko-angleški odpor.

Ze iz tega kratkega pregleda ugibanj o pravem jedru italijansko-angleškega sredozemskega sporazuma se razvidi, da je njegov okvir vsebinsko in formalno zelo elastičen. Prav zaradi tega pa je zelo verjetno, da bo treba na njegovo praktično vrednost za splošno evropsko in še posebej sredozemsko pomirjenje vsaj toliko časa še počakati, da se njegove blagodejne posledice pokažejo v razpletu nekaterih visečih evropskih problemov, v prvi vrsti seve španskega problema.

Med tem sta Mussolini in Eden tudi že sama skušala podati nekakšno »avtentično« interpretacijo »gentlemen's agreementa«. Mussolini je rimskemu dopisniku nacističnega glavnega organa »Völkischer Beobachter« izjavil o njem med drugim: »Angleško-italijanski sporazum o Sredozemlju ojačuje politično os Rim-Berlin. Z njim smo zagotovili status quo v Sredozemskem morju. Sporazum pomeni pričetek pomirjenja po izredno napetem položaju. Zato lahko upamo v daljša leta mirnega razvoja. V tem času bomo lahko mirno delali... Nato je še pristavil: »Nimamo nikakih teritorialnih zahtev glede na položaj, ki je nastal v Španiji zaradi vmešavanja Sovjetske Rusije«. Ko pa ga je poročevalec nacističnega organa še posebej vprašal, ali bi ustanovitev sovjetske republike v Španiji ali samo v enem njenem delu (Kataloniji) pomenila prekršitev statusa quo, je Mussolini brez pomislekov odgovoril: »To se razume samo po sebi!«

Ta razgovor je »Völkischer Beobachter« objavil 17. januarja t. l. Samo dva dni nato je Mussolinijevo interpretacijo sredozemskega sporazuma indirektno repliciral angleški zunanji minister Eden, ko je v spodnji zbornici izjavil: »Angleško-italijanski sredozemski džentlmen'ski sporazum ne vsebuje nobene besede, ki bi podeljevala kakršnikoli tuji velesili pravico za intervencijo v Španiji«. Ostaja potemtakem še vedno odprto vprašanje, ali bi sprememba španskega režima pomenila kršitev statusa quo. Razvozljanje problema praktičnih posledic »gentlemen's agreementa« moramo torej navzlic tem avten-

tičnim izjavam obeh prizadetih državnikov še vedno prepustiti razvoju dogodkov v bližnji bodočnosti. Zadovoljiti se moramo zaenkrat z Edenovo izjavo, da je sredoziemski sporazum med Italijo in Anglijo »pospešil pomirjenje in razjasnitev političnega ozračja v Evropi« in da so »stališče Anglije odobrile vse sredoziemske države«, med njimi tudi Jugoslavija.

Ne da se torej tajiti, da je v velikih meri pripomogel k pomirjenju v predelih, ki leže vzhodno od Apeninskega polotoka, zlasti v **Podonavju** in na **Balkanu**. Pod vplivom njegovega elastičnega pomirjevalnega duha se tudi v odnošajih vseh tistih držav, ki spadajo v vplivno območje ene izmed obeh ali obeh držav hkratu, kaže večja elastičnost in pripravljenost za dvostransko sporazumevanje, ki utegne biti, ako se splošno izvaja, tudi v službi splošnega evropskega miru.

Do tedaj pa lahko brez pomislekov ugotovimo, da smo ob vstopu v novo leto vsaj na Balkanu storili pomemben korak naprej z napovedjo sklenitve **jugoslovansko-bolgarskega pakta** o večnem prijateljstvu in medsebojnem ne-napadanju. Zbližanje med Jugoslavijo in Bolgarijo ne odstranjuje samo enega izmed formalno nerešenih balkanskih vprašanj, v katerem so mnogi videli kamen spotike na poti k splošnemu balkanskemu sporazumu, temveč odnaša za vedno z Balkana oni nesrečni sod smodnika, ki so ga med balkanske narode postavile samo velesile v zasledovanju svojih imperialističnih interesov.

Jugoslovansko-bolgarska pogodba bo svečano podpisana v Beogradu dne 24. januarja t. l.

Pod vplivom odločne volje balkanskih narodov, da si sami grade svojo bodočnost in v prijateljskem sporazumu sami urejajo medsebojne odnošaje, je tudi izvenbalkanski svet — in to nam je danes še v posebno veselje! — brez pomislekov, ki smo jih bili do sedaj navajeni, pozdravil jugoslovansko-bolgarsko zbližanje ne kot začetek, temveč kot zaključno fazo stoletnih naporov dveh narodov, da končno lahko svobodno izrazita svojo pravo narodno voljo. Zgodovina pa, ki bo pisala o tako srečnem kronanju teh stoletnih želja, ne bo

pozabila, da je dal prvo pobudo k temu naš pokojni Viteški kralj Aleksander I. Zedinitelj... **Dr. Branko Vrčon.**

Notranjepolitični pregled.

11. decembra lanskega leta se je po poldrugomesečnem odmoru spet sestala **narodna skupščina**, da reši nekaj tekočih vprašanj še pred začetkom proračunske razprave, ki se začneja po novem letu. Finančni minister Letica je med tem predložil načrt državnega proračuna za leto 1937/38, ki je za 625 milijonov Din večji od prejšnjega, in načrt finančnega zakona. Še pred božičnimi prazniki (14. decembra) ju je zagovarjal v daljšem ekspoziciji pred finančnim odborom narodne skupščine, ki se je tedaj prvič sestal.

Pred narodno skupščino leže razen tega vladni predlogi o trgovskem zakonu, zakonu o gospodarskih zadrugah in nekaj manjših ter več načrtov uredb z zakonsko močjo, med njimi uredba o minimalnih mezdah, o delavskem, starostnem in invalidnem zavarovanju itd. Izdelani so nadalje načrti zakonov o kmetijskih zbornicah, o pospeševanju in pomoči vinogradništvu, o rečnem ribarstvu, o pooblaščenih inženjerjih, o reorganizaciji in izpopolnitvi urada za pospeševanje izvoza itd. Narodni skupščini je predloženih v odobritev tudi večje število mednarodnih pogodb, med njimi konkordat s sv. Stolico, podpisan v Rimu julija 1935.

21. decembra je narodna skupščina po daljši verifikacijski razpravi, ki je zavzela pet sej, odobrila mandate štirih naslednikov zaradi atentata na predsednika vlade dr. Stojadinovića obsojenih poslancev Arnautovića, Trbića, Dragiše Stojadinovića in Milanovića. Nasledniki so: Sima Antonović, dr. Jovan Šajkarević, Milenko Zdravković in Ljuba Djokić.

22. decembra se je vršila zadnja seja narodne skupščine pred božičnimi prazniki. Na tej seji je bilo na podlagi kompromisnih kandidatnih list izvoljenih šest odborov za proučitev od vlade predloženih zakonskih načrtov. Narodna skupščina se bo spet sestala v drugi polovici januarja.

Notranjepolitični položaj se je v preteklih tednih razvijal v znamenju iska-

nja rešitve našega najaktualnejšega notranjepolitičnega problema — hrvatskega vprašanja. Čim je bilo znano, da pogajanja med hrvatskim in srbskim delom združene opozicije niso rodila zaželenih uspehov, in se je pokazala celo znatna ohladitev v njunih medsebojnih odnošajih, so se že pojavile govornice o skorajšnjem začetku pogajanj med dr. Mačkom in vladno stranko JRZ. Te govornice so bile potrjene dne 16. januarja t. l. s sestankom predsednika vlade dr. Stojadinovića z dr. Mačkom v lovskem gradiču v bližini Bizeljskega pri Brežicah. Razgovor obeh državnikov je trajal nad štiri ure. O sestanku ni bil izdan noben uradni komunike, le iz politične pisarne dr. Mačka je bilo zvečer dne 16. januarja t. l. izdano naslednje poročilo: »Danes se je predsednik dr. Maček v bližini Brežic sestal s predsednikom dr. Stojadinovičem. Imela sta dolg razgovor. O poteku razgovora doslej ni ničesar znanega«.

—bv—

Bolnišnice in zdravstvena politika

Stiske današnjega časa zahtevajo, da skrbimo v prvi vrsti za neobhodne potrebe golega življenja in za vzdrževanje kulturne višine, na kateri trenutno stojimo. Vse, kar presega ekonomsko možni standard življenja, vse, kar daje družbi zunanji sijaj, je treba odložiti na boljše čase. V tem smislu je treba uravnati tudi skrb za narodno zdravje. Živahno, iz mladih visokošolskih krogov izvirajoče gibanje za gradnjo nove bolnišnice v Ljubljani je vredno velike pozornosti, ker skuša ljudstvu preskrbeti ono, kar je v pomanjkanju in bedi najnujnejše in najpotrebnejše: ljudsko zdravje.

Pomen bolnišnic je v sistemu javnega zdravstva izredno velik. Bolnišnice so središča zdravljenja, obenem pa tudi žarišča, iz katerih se širi higienska kultura med vse sloje naroda. To vse je znano in priznано. Niso pa še razčiščeni pojmi o tem, kako naj se bolnišnice uvrstijo v zdravstveno skrbstvo. To vprašanje zahteva premisleka, da omogočimo smotrno in vsemu narodu pravično zdravstveno organizacijo.

Jugoslavija prehaja iz podeželske v mestno kulturo. Ustvarjajo se urbani-

tem pravcu je utemeljen v novih oblikah življenja, krije pa v sebi nevarnost, da se podeželje zanemari in zapostavi. Tudi v pogledu zdravstva obstoji ta nestična središča. Beograd, Zagreb, Ljubljana se pretvarjajo s pospešeno naglico v velika sodobna selišča. Razvoj v varnost. Mestnemu prebivalstvu se nudijo vse dobrote moderne medicine, po deželi pa primanjkuje najprimitivnejših ustanov. Manjka babic, manjka osebja, ki bi bilo vsaj za silo izvežbano v bolniški negi. Pretirana specializacija medicine stremi za centralizacijo, koristi ljudskega zdravja pa terjajo enakomerno, vsem dostopno porazdelitev higienskih in zdravilnih pridobitev. Iz tega nasprotja je treba iskati rešitve. V vprašanju bolnišnic bi obstajala po enem mnenju možnost, da zgradimo več manjših bolnišnic po deželi, po drugih predlogih pa bi se dalo podeželju pomagati na ta način, da bi se z javnimi sredstvi organizirala nega bolnika v okviru domače hiše in se za posebne primere olajšal transport v centralne bolnišnice v smislu modernih prometnih tendenc. To je eno osnovno vprašanje, ki naj se mirno in stvarno primerno reši, preden se kaj definitivne sklene.

Vprašanje nove bolnišnice sili še k drugim premišljevanjem. Ustroj današnjih socialnih razmer vedno bolj trga posameznika iz domače družinske sredine. Matere nočejo ali ne morejo več porajati v krogu svojih domačih. Stari ljudje preživljajo svoje zadnje ure v hiralnicah ali v bolnišnicah. Rojstvo in smrt bežita izpod domačega krova v javnost. S strogo medicinskega stališča je upravičeno vprašanje, ali spadata vsak porod in vsaka bolezen v javno bolnišnico, ali pa naj žene porajajo doma in se bolniki prepustijo negi družinskih članov, v kolikor to dopušča značaj bolezni. Ali splošna hospitalizacija ali skrb za družinsko negovanje, to je problem, ki ni zgolj medicinski. Medicina sama dobro ve, kateri porod in katera bolezen lahko ostane doma in kedaj je javna pomoč v bolnišnici res neobhodno potrebna. Medicina sama pa o tem ne more odločati. Merodajni so predvsem socialni, gospodarski vplivi.

Vsa ta razglabljanja naj bi se uveljavila v programu nove zdravstvene

politike, ki naj v skladu z vsemi drugimi zdravstvenimi zahtevami rešuje tudi vprašanje bolnišnic. Prepričan sem, da bo tudi strogo presojanje vseh okolištin potrdilo veliki pomen, ki ga ima akcija za postavitev nove bolnice. Z.

Brezposelnost učiteljskega naraščaja

Brezposelnost diplomiranih učiteljev postaja že kar definitivno nerešljiva, vsaj zdi se tako ob dejstvu, da se je javnost nekako privadila temu stanju kakor nečemu, česar sploh ni več mogoče in niti treba izpreminjati. Ali to je tragika, koje posledice segajo v nedogled. Kajti to je tragika mladine! Že samo to dejstvo pove preveč, da bi smeli iti tako brezbrizno preko tega vprašanja, češ, saj je splošna kriza! Da, saj ravno zato je še bolj treba delati na to, da bi rešili tega zla naš vzgojiteljski naraščaj, ki ga čakajo polne roke dela med tistim ljudstvom, ki je najbolj potrebno tudi idejne, moralne pomoči, da se izkoplje iz splošne krize.

Samo v Sloveniji je brezposelnih diplomiranih učiteljev in učiteljic 719, v vsej državi pa sega to število v težke tisoče. Njihova strokovna izobrazba jim daje eno samo pot, vzgojiteljski poklic. Ali ta »ena sama«, edina pot vodi v narodov napredek. Zato je rešitev učiteljskega naraščaja rešitev naroda.

Statistike o stanju šolstva kažejo dovolj jasno, da bi bilo dela zadosti za vso to brezposelno množico. Pomanjkanje učiteljev ni majhno. Res je sicer, da tako zvanih praznih mest ta hip ni toliko, toda koliko učiteljev je preobremenjenih, ko morajo vzgajati in učiti po en sam do 100 otrok. Tudi ne glede na moderne principe današnje vzgoje, ki »dovoljuje« posameznemu učitelju največ do 30 učencev, je delo v razredih in oddelkih s 100 otroki fizično nezmagljivo. Na tak način je prihranjenih 210 razredov, ker so kratkomalo zaprti zaradi — pomanjkanja učnih moči. Potreba pa zahteva ravno nasprotno, ustanoviti še mnogo novih šol. Nazadnje bi tudi upokojitev starih učiteljev s 35 službenimi leti odprla lepo število službenih mest za brezposelne mlade učitelje. Mnogi čakajo že po pet let, a zadnji dve leti ne dajeta še nikakega upanja na izboljšanje položaja. Z novim proračunskim letom se obeta 800 novih nastavitvev za vso državo, torej sorazmerno ne bi odpadlo na dravsko banovino niti 80 mest. Kaj preostaja drugega ko dobrodelnostne ustanove, podpore, miloščine? To pa ubija človekovo dostojanstvo. In kdo to bolj čuti kakor mladina, ki ji je delo bistvo življenja! Inko.

P O R O Č I L A

O prevratni dobi na Primorskem

Pravkar pretekli božič nam je prinesel obilo gradiva o dogodkih izza prevrata na Primorskem. V »Jadranskem koledarju 1937«, ki ima tudi tokrat izredno pestro in bogato vsebino, je objavil Lujo Vojnovič pod naslovom »Kad je potamnila istarska zvezda« zanimiv donesek k zgodovini mirovne konference v Parizu, Josip J. Bazeli pa je kot očividec in soakter opisal »Zauzetje flote u Puli 1918« in šime Žužič je podal zgodovinski pregled »Istra prema Hrvatskoj u razdobju 1860—1918«. V novembrsko-decembrski številki »Sodobnosti« je Albin Prepeluh nadeljeval svoje »Pripombe k naši prevratni dobi«, orisal je prilike med primorskimi Slo-

venci, posebno pa epizodo s torpedovko, ki jo je poslal tržaški Narodni svet v Benetke prosit antantno vrhovno poveljstvo za pomoč. Lado Božič je posvetil tridesetpetletnici ustanovitve in desetletnici ukinitve prve slovenske relike v Idriji posebno knjižico »Naš idrijski kot«. Bogata božična številka »Istre« pa je bila posvečena beneški Sloveniji.

Tudi v Italiji je istočasno izšlo nekaj razprav te vrste, tako knjiga L. Aldorandi-Marescottija »Guerra diplomatica«, v kateri opisuje avtor predvsem potek mirovne konference v Parizu, ter prvi zvezek obsežnega dela »La guerra e il Friuli«, ki ga je spisal Giuseppe del Bianco. O Aldorandi-Marescottijevi knji-

gi bomo še govorili, danes se hočemo omejiti na Del Biancovo razpravo.

Prvi zvezek Del Biancove knjige, ki ga je izdal »Istituto delle edizioni accademiche« v Vidmu, obsega preko 400 strani in je razdeljen na tri dele. V prvem delu, pod naslovom »Irredentismo«, opisuje avtor iredentistično gibanje na Primorskem in v sosedni Furlaniji od leta 1848. dalje, v drugem delu »Neutralità« razpravlja o političnih strankah na Goriškem in o njihovem delovanju ter o pripravah Italije za vstop v vojno, v tretjem delu »Intervento« pa govori o diplomatskih pogajanjih Italije z Avstrijo, ki so se končala z vojno napovedjo.

Glede slovenskega življa na Goriškem in v Trstu kaže knjiga iste površnosti ter krivične in napačne sodbe kakor vse podobne italijanske publikacije. V tem se izraža pač dejstvo, da se niso Italijani nikdar potrudili, da bi spoznali Slovence in Hrvate, in sicer že iz principa ne, ker so vedeli, da bi sicer morali izpremeniti svojo sodbo o njih in bi tako izgubili glavni argument v boju proti njim. Ako velja to za italijanske pisce iz same Julijske Krajine, ne smemo tedaj tega enako hudo zameriti Del Bianco, ki je vedno živel zunaj tega ozemlja in je prejemal podatke le iz druge, seveda italijanske roke.

Toda kljub temu, da so po Del Biancovi sodbi Slovenci manj vredno pleme, ki ga je hujskala in podpirala rajnka Avstrija proti Italijanom, se vendar nikjer ne izraža prostaško ali poniževalno o njih, kakor je to sicer običaj pri takih italijanskih spisih, da, kadar govori o posameznih Slovencih, se jih spominja s toplim sočustvovanjem, tuptam celo s pravim slavospevom.

Posebno lepo piše o pokojnem goriškem knezonadškofu Sedeju, ko ga primerja z voditeljem goriških klerikalnih Furlanov Faiduttijem. »Če bi mogli«, pravi Del Bianco, »priklicati sence umrlih in zajeti glas, ki ga širijo njihove duše po prostoru, bi neizprosni sovražnik Italije in Italijanov Borgia Sedej še vedno nosil svoje čelo visoko in njegove besede bi še vedno trdo zvene, kajti on ni raztrgal nikdar svojega rojstnega lista in ni klonil niti tedaj, ko ga je udarila usoda in so ga zapustili nje-

govi lastni rojaki. Ne pa tako Faidutti«. Celo o voditelju naprednih goriških Slovencev, Andreju Gabrščku, čigar »Sočo« smatra avtor za najbolj strupen antiitalijanski list, pripoveduje dokaj simpatično, dasi ne pozabi omeniti, da je o neki priliki goriško italijansko glasilo želelo Gabrščku ječo, grofu Coroniniju norišnico, dr. Antonu Gregorčiču pa samostan.

Naravno je, da govori Del Bianco s še večjo pieteto in spoštovanjem o onih Slovencih, ki so kakor koli služili italijanski stvari. Posebno obširno razpravlja o delovanju in smrti ljubljanskega stavbnega podjetnika Frana Petriča, ki je edini od obsežne špijonažne družbe, preko tedanjega goriškega župana Bombiga osredotočene v videmski sekciji društva »Dante Alighieri«, plačal svoje delo s smrtjo. Ako bi bil Petrič izdal svoje sodruke, bi bil spravil na vešala poleg Bombiga in nekaterih drugih Italijanov tudi colskega župana Andreja Rovana. Pisatelj ne more prehaliti Petričevega trdnega značaja in njegovega junaškega zadržanja prav do zadnjega trenutka, ko je padel na strelišču v Ljubljani pod svinčcem avstrijskih pušk. Gotovo ne pretirava Del Bianco v tem pogledu, kajti še danes kroži po Ljubljani anekdota, da je Petrič na svoji zadnji poti godrnjal proti tedanjemu ljubljanskemu županu Ivanu Tavčarju, češ da slabo skrbi za vzdrževanje cest. Spremljajoči ga duhovnik pa mu je baje odvrnil: »Blagor Vam, ki greste samo tja, jaz pa bom moral še po isti cesti nazaj«.

Pohvalno se spominja Del Bianco še enega Ljubljancana, pokojnega trgovca z muzikalijami Rasbergerja, ki je imel zveze z avstrijskimi vojaškimi krogi in je pošiljal informacije italijanskemu špijonažnemu uradu v Vidmu v obliki ljubimskih romanc.

Iz Del Biancove knjige izvemo tudi, da je opravljal službo italijanskega špijona najprej v Dalmaciji, pozneje pa v Brnu avstrijski poštni kontrolor Oscar Randi. Po koncu svetovne vojne je bil Randi italijanski izvedenec na mirovni konferenci v Parizu. Nato je vstopil v tiskovni urad zunanjega ministrstva v Rimu in je tam izdal o Jugoslaviji obsežno knjigo, ki velja v fašističnih in

vladnih krogih kot nekako sveto pismo o jugoslovanskih problemih, dasi je v resnici zelo ogaben pamflet.

Posebno zanimiv je odstavek, kjer pripoveduje Del Bianco o dveh Slovencih, ki sta že leta 1914. dezertirala v Italijo. Prvi je bil neki France Škerlovnik (drugič ga piše Scarlounick) iz št. Vida nad Ljubljano; ta je že v novembru 1914. pribežal v Videm. Del Bianco pravi, da je bil Škerlovnik zelo izobražen in da je zavzemal ugledno mesto. Ker so smatrali njegov beg kot posebno značilen, so njega italijanski iredentisti, ki so bili zbežali iz Julijske Krajine in se zbrali v Vidmu, sprejeli z navdušenimi demonstracijami. Enako navdušeno so nekaj dni pozneje sprejeli drugega slovenskega dezerterja, Janosa Szimanna (?). Tega pa se je kmalu nato lotilo domotožje in si je sam končal življenje. Njegov pogreb je bil prava protiavtstrijska demonstracija, ki naj bi pokazala svetu edinstvo in bratstvo med narodi, tlačenimi od Avstrije, ki so se še malo prej med seboj napadali. Italijanski iredentisti so ovili Szimannovo truplo v slovensko trobojnico in Škerlovnik je imel ob grobu govor (bržkone v nemščini!), v katerem je poudarjal skupnost boja in ciljev vseh od Avstrije zatiranih narodov. Njegov govor je prevedel v italijanščino Romeo Battistig, navzoči iredentisti pa so prisegli bratsko solidarnost.

Razen teh in podobnih epizod, ki so gotovo slovenskim čitateljem manj znane in ki utegnejo morda tega ali onega vzpodbuditi, da nam še kaj več napiše o stvari, navaja Del Biancova knjiga tudi marsikateri zgodovinsko važnejši dogodek, na katerega smo mi že pozabili ali katerega si sploh nismo nikdar zabeležili.

Ker smo pred kratkim slavili šestdesetletnico plebiscita beneških Slovencev, naj omenimo na prvem mestu, da so že v prvih dneh po tem plebiscitu Italijani v Furlaniji snovali poseben klub, »ki naj bi širil italijanščino po nadiški dolini, kjer se govori slovanški«.

Kot odgovor na slovenski tabor v Šempasu l. 1868, (avtor piše Sampasso in Schoenpass) so Italijani na nekem zborovanju v Palmanovi izdali nekak

apel na goriške Italijane, ki se je končal z besedami: »Za vsako žrtev, ki jo bo zahtevala oblast izmed naših, si bomo izbrali drugo izmed njenih ljubljencev, življenje za življenje, nesreča za nesrečo... Goričani! Oblačite se v črno, boj bo ljut. Začenjajo se dnevi trpljenja in ti se ne bodo končali, dokler ne bo naša odrešena domovina združena z ostalo Italijo pod žezlom Viktorja Emanuela«.

Enako omenja Del Bianco tudi sklep Slovenskega odbora na Dunaju l. 1884., ko so Italijani preprečili javno slovensko slavnost na Travniku v Gorici, da bodo prenesli svojo agitacijo tudi v beneško Slovenijo, »da bi tako rešili svoje slovenske rojake izpod italijanskega jarma«.

Zanimiv je tudi sklep furlanskega narodnega sveta od 20. oktobra 1918. Ko je namreč cesar Karel I. priznal avtonomijo avstrijskim narodnostim, je tedaj ustanovljeni furlanski narodni svet pozval svoje poslance v dunajskem parlamentu, »da naj ustanovijo narodni svet za avstrijske Italijane in naj se v okviru tega sveta zavzemajo za popolno avtonomijo avstrijske Furlanije v mejah, ki jih določa prvi odstavek pokrajinskega zakona od 12. septembra 1907, št. 32, in ki obsegajo: Gorico, ločniško občino in vse občine gradiščanskega in tržiškega okraja brez občin Medana, Bilje, Kožbana, Devin in Doberdob«.

»Za vsak primer pa si pridržuje (narodni svet) popolno pravico furlanskega naroda do lastne odločitve, ako bi mednarodna pogajanja hotela kakor koli izpremeniti njegovo državno pripadnost«.

Ta sklep je tem važnejši, ker ga je bržkone formuliral sam Faidutti, ki je imel tedaj ogromno večino goriških Furlanov za seboj.

Značilno je tudi, da je Del Bianco mnenje glede iredentizma diametralno nasprotno od stališča Marija Albertija, (o katerem je naša revija obširneje razpravljala že v lanskem letniku). Dočim namreč Alberti odreka framasonom in republikancem posebno važnost pri delu iredentistov, jih stavlja Del Bianco v prvo vrsto. Alberti gleda pač na ta problem z očali fašizma, Del Bianco pa

pripoveduje razne epizode, ki jih je sam doživel ali od drugih slišal. V nasprotju z Albertijem tudi ne mara prikrivati resnosti raznih iredentičnih atentatov ter se ne obotavlja slikati tuptatam naravnost otročjo naivnost glavnih atentatorjev in razkrinkati razne člane iredente, ki so bili zaupniki avstrijske policije in so spravili s svojimi ovadbami celo vrsto iredentistov v ječo in Viljema Oberdanka celo na morišče. Po Del Biacu ni bil Oberdank nedolžno jagnje, ki bi ne hotel nikomur storiti nič zalega, temveč žrtvovati le samega sebe, da bi opozoril tako Italijo na neodrešene brate. Saj je isti Oberdank že 2. oktobra 1882 brez vsakega povoda vrgel bombo na spredov veteranov v Trstu in tako ubil nekega italijanskega mladeniča in težje ali lažje ranil deset drugih ljudi. Po vsem je bil Oberdank duševno eksaltiran, kajti sicer ne bi bil na postaji v Vidmu ustavil osebo nepoznanega iredentističnega voditelja G. Murattija in se mu predstavil z besedami: »Jaz sem Oberdank in tu (namreč v ročnem kovčegu) nosim bombe, s katerimi bom ubil avstrijskega cesarja«.

V enem pa se vendar tudi Del Bianco strinja z Albertijem, namreč v prepričanju, da so avstrijske oblasti in avstrijski Nemci dejansko vedno favorizirali Italijane pred Slovenci in Hrvati.

Del Biancova knjiga je kljub neznanstvenemu značaju zelo poučna in gotovo nam bo tudi njen drugi del odkril marsikaj zanimivega iz najnovejše goriške zgodovine. Del Biancova knjiga pa nam je zopet na kričeč način pokazala vrzel v naši lastni literaturi, ki bi se morala nujno izpolniti.

L. Č.

Sekula Zečević, Siromaštvo Jugoslavije (1936).

Narodni poslanec Sekula Zečević je napisal knjigo pod gornjim naslovom in jo združil s predlogom za uvedbo in organizacijo obvezne delovne službe. Njegova knjiga je važen dokument. Z redko hrabrostjo in odkritostjo je avtor v njej opozoril na resnice, ki se s prikrievanjem ne dajo spraviti s sveta. Opozoril je na vso resnost našega gospodarskega in socialnega položaja, ki

ga ne smemo več obravnavati zgolj z besedami in politiziranjem, marveč terja odločilnih dejanj.

Avtor izhaja od temeljne misli, da je tako česta beseda o našem bogastvu le bajka. To trditev podkrepljuje s pregledom najvažnejših panog našega gospodarstva. Naša cestna mreža je redka, ceste so slabe navzlic ogromnim gmotnim žrtvam, ki so bile zanje potrošene. Agrarna reforma je sicer izvršena, vendar ni dosegla zaželenega uspeha, prav tako tudi ne kolonizacija vkljub velikim gmotnim žrtvam države. Denar, ki so ga naši izseljenci pošiljali domov, je prečesto postal žrtev bančnih polomov; sedaj pa je ta dotok skoraj popolnoma usahnil. Še več: izseljenci se vračajo domov, ker tudi v tujini ne morejo najti dela, dasi so skoraj brez izjeme kvalificirani delavci. Naše poljedelstvo je pretežno primitivno, ker prevladuje še leseni plug. Sredstva za pospeševanje poljedelstva so nezadostna. Izvoz naših poljedelskih produktov nam le malo prinaša, ker je cena spričo slabe kakovosti najnižja. Naše poljedelstvo zahteva ogromnih investicij, ki jih pa zaradi prezadolženosti ne premore. Za melioracije je bila potrošena ena milijarda, ki pa ni mnogo zalegla. Našo gozdno posest so po osvobojenju brezobzirno izkoriščali in jo prodajali tujcem za vsako ceno. Izsekani predeli se niso pogozdili. Les izvažamo nepredelan, kar zmanjšuje naše delo in naš zaslužek. To dokazuje avtor na industriji papirja: v naši državi izdelujejo tovarne samo slabe in srednje vrste papir in še tega v nezadostni meri, tako da moramo celo novinarski papir uvažati iz inozemstva. Še celo celulozo moramo uvažati iz držav, ki od nas les kupujejo. Naše rudnine so najbolj žalostno poglavje. Dasi ima naša zemlja dovolj raznovrstnih rudnin, moramo za drag denar plačevati in uvažati železo, baker, jeklo, aluminij, cink in druge kovine, katerih rudnine imamo sicer v naši zemlji, a jih nepredelane izvažamo in nato kot industrijske izdelke zopet kupujemo. Poleg tega je znaten del naših premogovnikov in železnih rudnikov ter največji rudniki pirita, bakrene rude, svinca in cinka v rokah inozemcev, ki poleg ogrom-

nih dobičkov izvažajo nepredelano rudo za zaposlitev svoje industrije. Razmerje med izvozom in uvozom rudniških proizvodov izkazuje, da smo dali za kovinske proizvode poldrugo milijardo dinarjev več, nego smo dobili za ves izvoz naših rudnin. Zato je vse naše rudarstvo deficitno. V našem podjetništvu prevladujejo inozemci, dočim se domačini težko uveljavljajo. »Namesto da bi naša inteligenca dopolnila vrste poštenih in podjetnih trgovcev in gospodarstvenikov, je pobegnila na univerze, da bi se čim prej pobirokratila, dopolnila državni uradniški aparat ter se vpisala na plačilno polo«. Po avtorjevem mnenju so se pojavile namesto starih, zaslužnih mecenov, na pr. Kolarca, Celovića in dr., v gospodarstvu osebe, ki niso zaslužile teh mest. Krivdo vidi v tem, da skrb za naš pridobitno-gospodarski naraščaj ni dovolj urejena. Tako so na široko odprta vrata tujim podjetnikom, ki brezobzirno izrabljajo svoj položaj, dasi večidel niso obogatili našega gospodarstva. Našo industrijo obvladuje tuj kapital; po potrebi rad nastopa tudi v družbah ad hoc, v katerih blestijo samo — često zelo zveneča — imena naših ljudi, ki se za primerne tantieme posojajo inozemskemu kapitalu za njegove namene. Tekstilna, gozdna, prehranjevalna in rudarska industrija je večidel v rokah inozemcev ali inozemskih bank. Avtor trdi, da je carinska tarifa iz leta 1925, ki je bila uveljavljena brez odobritve parlamenta z vladnim dekretom, ustvarila eno izmed največjih carinskih zaščit na svetu. To je še posebno povečalo interes tujega kapitala, ki je uporabil cenene delovne sile in često s starimi instalacijami gradil tkzv. »nacionalno industrijo«. Borba zoper tako industrializacijo je bila nemogoča, prav tako tudi borba zoper kartele, ki jih je ta industrija ustanavljala. »Tako še dandanes obstoje karteli tovarn sladkorja, kvasa, papirja, špirta, lesa i.t.d. in nihče jim ne more do živga. Oni diktirajo cene in izžemajo iz širokih slojev konzumentov zadnje denarne rezerve, ali pa, kjer to zaradi skrajne izčrpanosti ni več mogoče, silijo narod v najsurovejši primitivizem«. Da taka industrializacija ni izvršena po narodovih potrebah, mar-

več po profitarskih vidikih inozemskega kapitala in inozemcev, je jasno.

Za elektrifikacijo nimamo splošnega načrta in niti 1/20 naših vodnih sil ni izkoriščena. Prometna mreža ne zadošča. Železniški gradbeni načrti so se venomer menjali. O priliki Blairovega posojila (1922) je bila z zakonom določena zgraditev jadranske proge. Kasneje se je predlagalo, naj bi namesto te proge zgradili 22 drugih prog. Leta 1926 je nova strokovna konferenca sprejela načrt za 70 prog in določila tudi njihovo prioriteto. Ta načrt ni bil uzakonjen, marveč je leta 1927 izšla uredba o gradbi državnih železnic, ki navaja 52 prog. Nato se je sestala leta 1933 nova komisija strokovnjakov, ki je napravila program za 90 prog. Avtor opozarja, da nobeden izmed teh načrtov ni niti poizkusil rešiti finančno stran teh gradb, ne glede na to, da si načrti skrajno nasprotujejo. Po avtorjevem mnenju železniške tarife ne ustrezajo gospodarski moči naroda in so zato železnice deficitne. Neverjetne ugodnosti nudijo samo industriji, kar je pretežno v korist tujcem. Avtor vidi vzrok poplavi tujcev v našem gospodarstvu v tem, da se nismo pravočasno orientirali v novi državi: namesto da bi se z vsemi silami posvetili gospodarskemu načrtu in obnovi, smo se posvetili čisto političnim vprašanjem, gospodarstva pa so se polastili medtem tujci. Po avtorjevem mnenju je tujcev v naši državi okoli 150.000, od tega nekako 63.000 v savski in 17.000 v dravski banovini. Posebno škodljiv je po avtorjevem mnenju dotok nemških židov, ki so pobegnili iz Nemčije, a so bili pri nas »sprejeti z odprtimi rokami in našli kruha brez motike«. Inozemci se hitro znajdejo, mi se jim pa »klanjamo, občudujemo njihove sposobnosti in se — bavimo s politiko!« Avtor vidi v tem, da je večina naše tekstilne, gozdne, sladkorne, kemične ter papirne industrije v tujih rokah — v rudarski celo vsa industrija, razen državne —, veliko nevarnost in poudarja potrebo, da se čimprej in energično oprostimo vseh obveznosti nasproti tujemu kapitalu, ker je »zaščita našega narodnega dela in dohodka proti izrabljanju od tujcev in

tujih podjetij enakega pomena, kakor zaščita državnih meja.

Naše siromaštvo je dognano. Edino, kar imamo, je naš prosti čas in naše latentne delovne sile, ki jih pa ne izrabljamo. Največja odgovornost za to zadene naše intelektualce, najmanjša pa »našega ubožnega in zapuščenega kmeta, na katerega se je apeliralo takrat, ko je bilo treba ustvarjati to državo z grmadami kosti in postavljati temelje njenega blagostanja«. Avtor trdi, da je osnovna poteza naših intelektualcev lenoba. Po končanih študijah se usedejo v pisarne in še to, kar so znali, usahne za pisarniško ali gostilniško mizo. »Za njih je največje veselje, da rešujejo spise ali jih ne rešujejo, da politizirajo, da parafirajo vloge in predstave ter da si izmišljajo in pošiljajo svojim podrejenim obrazce in okrožnice za vsako malenkost.« Naše vasi so brez zdravnikov, naše srednje šole nam dajejo neizdelane, nedisciplinirane elemente, ki imajo že brez tega dovolj napak. Srednješolska vzgoja je mehanična. Izvenšolskega dela se vzgojitelji izogibajo, neko beograjsko sokolsko društvo ni moglo med stotinami profesorjev dobiti prosvetarja, tako da vrši to delo ugleden obrtnik. Mladina, ki izhaja iz takih šol, ne more biti resničen naslednik vzvišenih predvojnih generacij.

Zato zagovarja avtor potrebo obvezne delovne službe. Ta pa naj bi ne bila naslednica politično toliko izrabljenega kuluka, marveč sistematično nadaljevanje vzgleda, ki ga je dal pokojni kralj Aleksander. Ko je leta 1932 katastrofalen potres uničil zgradbe ob južni meji države, je pokojni kralj z energično akcijo v nekaj dneh s sodelovanjem vojske postavil temelje za delo obnove, ki je z majhnimi sredstvi doseglo izredne uspehe. Avtor zagovarja svoj načrt, naj bi se delovna služba organizirala kot popolnoma depolitizirana nacionalna ustanova, na katero ne bi mogle »vplivati niti posamezne stranke, niti režimi« in bi se poverila vojnemu ministrstvu. Sredstva za delovno službo naj bi se nabrala z odkupom od

dela, v glavnem pa iz prisilnega posojila, kar bi doseglo 12% imovine. Delovna služba naj bi se posvetila kolonizaciji, gradnji prometne mreže, melioraciji zemljišč, pogozdovanju, elektrifikaciji ter pripravam za gojitev industrijskih in podobnih rastlin.

Knjiga noče biti samo opozorilo, marveč tudi pobuda k temu, da bi se oprijeli rešilnega dela s skupnimi napori. Gotovo čuti avtor, kako neprikladne so za tako delo naše razmere. Tako delo zahteva globoko etično osnovo, namreč prečiščenih in živih pojmov o socialnih dolžnostih in pravicah, o nalogah države in inteligence ter o namenu gospodarstva in vsega človeškega dela. Ali in kdo je danes sposoben tako osnovo ustvariti, avtor ni povedal. Omejil se je le na izrazito poudarjanje depolitizacije. Ta tendenca je gotovo značilna in si jo razlagamo s splošno prenasličnostjo političnih deklamacij in iger.

Ustvariti etično osnovo pa je prvi in glavni pogoj za uspeh obveznega dela. To pa je mnogo težje, nego najti zanj denarna sredstva. Denar se nabere. Duha, notranje zanesenosti za obče koristno delo za svojega bližnjega in za narodno skupnost pa ni mogoče niti nabrati, niti izposoditi si ga: duha je treba vzgojiti, vzbuditi ali pa zasejati s smotrnim in težkim delom, ki ga zakonova beseda sama ne more opraviti. Avtor je ostro obsodil današnjo mladino, češ da je izgubila pravo razmerje do svojega naroda. Ta ugotovitev je dalekosežna, kajti ravno mladina kot bodoča zamena današnje politikujoče generacije bi bila poklicana, da se takega dela oprime in veliko zamisel solidarnega narodnega dela uresniči. Nove misli, nove osnove in nove metode dela morejo ustvariti samo nove generacije. Če se bo pa velika zamisel, ki jo prinaša ta knjiga, ocenjevala in obravnavala s starega stališča političnih koristi, potem ni obsojena samo na trenoten neuspeh, marveč bo izgubila zupanje, ki je za njen uspeh nujno potreben, in s tem vso svojo ustvarjajočo silo.

S. B.

D R O B T I N E

Odgovor generala. Kakor poroča »Naša misel«, se je pred nedavnim vršil občni zbor kluba medicincev na zagrebški univerzi. Pri volitvah sta nastopili dve listi: ljudska fronta (komunisti in HSS) ter modra lista, na kateri so se združili frankovci, katoliški akademiki in hrvatski fašisti. Zmagala je ljudska fronta. Po tem so šli pristaši modre liste v sprevedu po Zagrebu, razbili izložbe na neki židovski knjigarni in na koncu poslali pozdravni telegram — generalu Francu v Burgos. Čez nekaj dni je general odgovoril — na naslov »jugoslovanske omladine, Beograd«.

Stara anekdota. Neki učenjak je skušal dognati, zakaj se voli tako zelo bojijo odkritja novih resnic. Ugotovil je, da izvira njihov strah od takrat, ko je Pitagora v zahvalo bogovom, da je odkril svoj stavek, žrtvoval sto volov. Strah pred takim dogodkom je volom baje še danes v kosteh. Anekdoti smo čitali te dni v neki nemški publikaciji.

Latvica. Ko se je odločalo o tem, da se ukine podložništvo, se je neki podložnik temu protivil. Vzrok je bil ta, da mu je za to obljubil graščini gospod pravico do latvice kislega mleka, ki bo zanj pripravljena do konca njegovih dni. Mož je, dokler je mogel, hodil srebat kisló mleko iz latvice, ki ga je čakala v poselski sobi graščine vse dogovorjene dni. Da bi pa ta latvičar med kmeti govoril, da je tudi on za odpravo tlačanstva in da je vsakdo izdajalec kmečkega stanu, ki drugače misli, iz ustnega sporočila, po katerem to zgodbo posnemamo, ni izpričano.

Nenavaden prinos državni blagajni. Dnevniko so poročali, kako je pretila neke-mu nemškemu državljanu v naši državi (v Kamenici pri Mariboru) rubežen, ker je ostal dolžan davkariji celih 2.500 din, a se je rajhovec obrnil na samega Hitlerja za podporo ter jo tudi res dobil iz fonda »Pomoč za Nemce v tujini«. Menda ni bila nič manj kakor rajhovec vesela tega tudi državna blagajna, ki je na ta način menda lažje prišla do svoje terjatve, kakor bi pa mogla priti z rubežnijo.

Kaj je korporativna ureditev države. »Korporativizam, odnosno staleško uredjenje države prevedeno je tako da Ivan, Janko, Marko i Stjepan biraju Stojana i Milana, Stojan i Milan biraju Petra, a Peter postavlja dekretom Ivana, Janka, Marka i Stjepana«. (šibeniška »Socijalna revija«. IV. št. 1.).

Kratka zgodovina slovenskega jezika. V pravkar izišli knjigi tega naslova čitamo na strani 3: »V Venezii Giulii (!!!) na dan 1. dec. 1921. leta: 258.944 Slovencev; prišteti je treba še beneške in rezijanske Slovence, ki jih bo nekaj čez 30.000«. Pripomnimo, da ne gre za uradno izdajo fašistične Italije, temveč za izdajo Akademске založbe v Ljubljani.

Trocki c. Stalin. V nekem beograjskem dijaškem strokovnem društvu sta se za mesta v odboru borili dve skupini: trockisti in leninisti. Zmagali so stalinisti, ker so se združili z združeno opozicijo. To je menda prvi primer, da je nekdo prišel na krmilo s pomočjo — združene opozicije.

Razgovor ugodni naroda slovinskoga. Na proteste nekega ljubljanskega dnevnika, da v slovenskem zdravilišču prevladuje nemški, madžarski in srbohrvatski jezik, odgovarja zagrebški Lloyd: »Nemojmo, braćo-Sloveni ovako, jer će svršiti naopako. Ne ljutimo se na vas, jer znamo mi, da najmladji i najmanji brat često biva u kući enfant terrible. To je njegovo »tradicionalno pravo, ali ne smije da se, u svojoj objestii, maša puške, jer je nesreća brzo gotova...«

Slovenski izseljenci. V Ljubljani izhajajoči izseljenciški vestnik je v prvi letošnji številki prinesel pod naslovom » Kaj delajo naši po svetu« poročila o naših izseljencih v Nemčiji, Belgiji, Franciji, Holandiji, Južni Ameriki in — Srbiji.

Med najboljšimi najboljše je

„Waterman“ nalivno pero

Največja zaloga nalivnih peres:

Baraga Ludvik, Ljubljana — nebotičnik.

*Priporočajte našo revijo
med svojimi prijatelji in znanci!*

Ne samo čaj...

Náš čaj

je najboljša domača
zdravilna krepilna pijača.
NÁŠ ČAJ dobite v vsaki
trgovini.

KMETIJSKA DRUŽBA
V LJUBLJANI

Odslej nabavljajte

vse pisarniške
in tehnične potrebščine
za pisarno, urad in dom v trgovini s papirjem

M. Tičar

Šelenburgova ulica št. 1 ali njeni
podružnici na Sv. Petra cesti št. 26.

»JUGOSLAVIJA«

splošna zavarovalna družba

je ena največjih domačih zavarovalnih družb

Sklepa življenska zavarovanja po najmodernejših kombinacijah
in najkulantneje tudi požarna, vlomilska, nezgodna in avto-
mobilna zavarovanja, zavarovanja proti razbitju stekla,
transportna zavarovanja in zavarovanja živine

Ravnateljstvo za Dravsko banovino v Ljubljani, Tyrševa c. 15

Kreditni zavod za trgovino in industrijo,

Ljubljana, Prešernova ulica št. 50

(v lastnem poslopu)

Telefon: 37-81, 37-82, 37-83, 37-84.

Brzojavni naslov: KREDIT LJUBLJANA.

Obrestovanje vlog, nakup in pro-
daja vsakovrstnih vrednostnih pa-
pirjev, deviz in valut, borzna naro-
čila, predjmi in krediti vsake vrste,
eskompt in inkaso menic, kuponov,
nakazila tudi v inozemstvo, Safe —
deposits itd.